

hvarje hyretid efter hvar annan; hafwe och ägaren macht, at hålla gästens gods qvar, til thes han rätt för sig gjordt hafver.

18. Cap.

Om then, som jord, hus, skog, watn eller watnwerk af annan med väld tager.

1. §. Hvar som tager med väld, af then i handom hafver, jord, hus, skog, watn eller watnwerk, eller med nägorhanda åtgjerd för honom onyttigt gör, och wil sig thet ägna; gälde åter sladan, och böte han, och alle the, som med honom i samma gierning warit, syratijo daler hwarthera.

Bygninga Balk.

1. Cap.

Huru tomt til by skal läggas, och ägor skiftas.

1. §. Wilja bönder bygga by af myo; då skal så stor tomt ther til läggas, som ske kan och nödig pröfwas, at hvar gård, för eldwåda skul, kan ifrån annan bygd warda. Tomt skal delas til hvarje gård i byn, efter öre och örtug, pund och tunne, ränta, eller hemmantal, alt som hvarje landsorts gamle sed är at mäta och räkna, eller framdeles stadgas kan. Then skal och läggas i rätta solskifte, som är öster och väster, norr och söder, och om hvarje tomt särskilte rämärken sättas. Gata lägges af oskifte mellan hvarje tomt i by, efter thy, som lägenhet thetil är. Farväg, til och ifrån, hafwe så then by, som för mindre ligger, som then för mera ligger.

2. §. Hvar gård bör sin rätta och jämngeoda lott i tomt hafva. Ur berg eller bæk i tomt, som skiftas skal, och kan berget brytas, eller brännas, och bäcken fyllas, eller the öf-

werbyggas, och nyttjas; gälle då för halft emot annan jord i tomt, och nitte then, som sådant mehn i tomt får, två alnar af berg eller bæk för en. Kan intetthera nyttigt göras; ware thet alt utom mätning, och låte byamän i Häradsrätten dombok intelna, huru them emellan skift är.

3. §. Nu hafwer hwarthera sin tomt i by fått, så deles til hvar och en thes lott i åker och äng, och alla tilägor, så af thet bättre, som thet sämre; och ware "tomt" grunden til all delning och skifte i by, therefter alla andra ägor delas skola. Hvartera skal så sitt skifte, then ene efter then andra, som hans tomt ligger til i solskifte och väderstrek, och råde han, eller the, som största del i by äga, i huru många skiften åker och äng läggas må; doch at hvar niuter jämngeodt emot annan.

4. §. Ingen hafwe väld then by riswa, som i rätta solskifte lagd är, utan alle jordägare therom &famjas. Klagar någor, chrod han hafver mer, eller mindre i by, at han fått mindre eller sämre lott, än han hafwa bör; föke laga syn ther å, och jämkre Domaren them emellan.

Detta kapitel har fått en mängd tillägg genom ytterligare förfatningar i R. Stadg. om Skiftegw. d. 4 Maj 1827, och R. Kung. d. 9 Juni 1832 (se bihanget till denna lagböck).

2. Cap.

Huru å tomt skal byggas.

1. §. Tomt skal byggas til mangård och ladugård. I mangården ska vara stuufwa med försuufwu och kamar, så och gäststuufwa, ther gården så stor är, kellare, wisthus och sadesbod, redskapshus, och hemligt hus, port och sider. Tarfwar bonde flera hus; bygge sig til lägenhet thet bästa han gitter. Ladugården bygges särskilt ifrån mangården, och ther ska vara stall, fähus, färhus, och swinhus, med nödiga foderrum, så och loga och lador, ester som gården är stor til. Badstuufwa eller mältehus skal och byggas, så och riia, ther skog är, och the affides sättas. Ej ink nägor närmare til grannans tomt bygga, än at han til föde eller stolparum en och en half aln å sin tomt lemnar.

2. §. Bygger någor annan til mehn; riswe thet up, tå han warde therom tilsagd. Giör han thet ej; böte tre daler, och gälde skadan åter, tå theröfwer flagas å Tinge.

3. §. Nu hafwer bonde bygdit hus, efter thy, som sagdt är; tå äger han them wid macht hålla. Brister något i häfd eller byggnad; bättre och böte, som i 27 Cap. skils.

4. §. Riswes eller brinner en gård i by, ther bönder hvarannan för när bygdit hafwa; tå skola byamän för then gård utse annan tomt, jämingod och lika stor af östlisto, om lägenhet ther til är, och ligge then förra till byamark igen.

5. §. Nu wil någor flyta och bygga å bys östlisto mark, eller swinawall, och lägga sin tomt i stället ut igen; stände thei til byamäns samtycke. Wägra the honom thet; begäre han tå fliste å "Tinget," och bygge sedan å sin lott; och lyde åker, äng, och andra ägor i byn til then nya tomt, såsom the förr til then gamla legat hafwa.

Hos Konungens Besällningshafwande göres ansökning om förordnande för landtmätare till flisteförättning.

K. Stadg. om Skiftestw. d. 4 Maj 1827. Cap. 2. §. 1.

3. Cap.

Om ödesby.

1. §. Ut by öde, ther flere hemman äro, och wil en sitt upptaga, och the andra wilja ej bygga eller täppa med honom; nämne tå Häradshöfding några af nänniden, som tit fara, och lägga honom til sitt mycket af ägorna, som emot thes hemman svarar, och bäst hägnas och häfdas kan.

Angående undersökning om ödeshemman eller andra ödeslägenheter, och hvad saktagas bér vid deras upptagande, skolas i K. Dr. d. 16 Nov. 1752 och K. Förord. d. 24 Sept. 1766, m. s. författen.

2. §. Nu hafwer han sin del upbruksadt och afrögdt i åker och äng, och wilja the andre sedan nyttja hvor sin ägodel; bruks tå up och rödje, som han giordt. Och när the alle upbruksadt och bätttradt sina delar som han; niute tå genom fliste hvor sin lott i åker, äng och alla ägor, som förr är sagdt. Tager någor annorledes del i by; böte, som i 10 Cap. urskils.

4. Cap.

Quren wägar och diken i by läggas skola, och hvad tilökning then niuta skal, som sin åker therwid får.

1. §. Farväg til och ifrån by, så och til åker och äng, kyrkio och qvarn, bör läggas af skisto, sex alnar bred, och thes utan två alnar å hvarthera sidan til dike, om så tarfwas. Almän landsväg skal vara tijo alnar bred emellan diken; ther landsväg redan tolf alnar bred är, warde then så wid macht hållen.

På de orter, der omöjligheten ligge i nägen och der det ejest onödigt pröwas, må mindre vägar, såsom by- och qvarnwägar, efter omständigheterna undantagas från den bredd, som lagen i denna § förestriswer.

K. Res. på Ullmog. Besw. d. 16 Mars 1739. s. 39.

2. §. Åslöps dike bör läggas af östlist mark, två och en half, eller två alnar bredt, en aln djupt, och en aln på botn, alt sem nödigt är, och lägenhet thertil finnes. Och then sin åker therwid får, niute en aln til ren, utom byamål. Samma lag ware, ther wäg eller gårdesgård åkren möter. Går wäg eller dike wid ängwall; ther gifwes ingen tilökning. Tarfwar dike läggas emellan grannars åkrar; tå gänge halft dike å hvartheras åker. Wid ändan för åker, dike hvor af sitt.

5. Cap.

Om laga wärn, täppning och hägnad.

1. §. Led och grind, der byawäg fram går, skola af alla grannar byggas och uppehållas. Led til egen åker eller äng må hvor för sig bygga och wärda.

2. §. Grannar, som ligga i byalag med hvor andra, böra stänga och hägna om the ägor, som the tillsammans hafwa, hvor efter sin ägodel. Wil enthera i by stänga något färskilt in, af sin lott, och thet utan annars mehn ske kan, hålle then hägnad allena. Möter by annan by i åker och äng, wil then ene sitt ifrån annars släxa; kan thet ske utan hans

försäng; då gifwes honom witsord, som stänga wil, och gärde then by mer, som för mera ligger, och then mindre, som för mindre ligger. Mötter flog, beteshage, eller utmark, åker eller äng; hälle then gården "allena", som åker eller äng äger.

Wid frågor om stängsels upprättande mellan byar och enstaka gårdar, så-wäl i åker och äng, som i flog, utmark och beteshage, äger den witsord som stänga will; och böra alla hemmansägarne deltaga i stängselen efter det förmelade hemmantalset i åker och äng, men efter det öfvermedlade i flog, utmark och beteshage (uppodlingar i flog och utmark anses efter deras förra bestäfelsenhet). Grannar i byslag böra stänga ut inägor efter deras delningsgrund, samt i flog och utmark efter öfvermedlade hemmantalset.

K. Förordn. ang. Stängl. d. 9 Febr. 1802. §§. 3 och 5.

3. §. Gärdesgård bör stängas tät och fast, två alnar hög, och två alnar emellan hvart par flör; och hälle bymän hand theröfwer, at hvor så stänger, som nu sagdt är. Ther gård af sten, eller annat, efter ortens lögenhet, göres, bör ock then vara så fast, at then ej lätteliga riswas eller falla kan, och så hög och tät, at bostap och swin inåge hållas ute.

De i riket bruklige hägnader innesfattas inom fem allmänna klasser: 1:o stängsel af träd: gärdesgård, staket eller plank; 2:o stengård, med eller utan gärdesgård eller wall oswanpå; 3:o jordwall, med eller utan gärdesgård eller häck oswanpå; 4:o wattengras; och 5:o lesvande häck. Då wid lagens föreskrift om gärdesgård bör förbi jiva, skola alla öfriga stängsel af träd anses för laggilbe, då de med samma höjd äga samma fasthet, som vanlig gärdesgård. Stengård bör våra 2 alnar hög, men med gärdesgård eller wall oswanpå, tillsammans 2½ alnar. Jordwall bör ha en höjd af 2½ alnar antingen öfwer jordytan eller, om dike finnes wid wallens kant, öfwer botten deras, i hvilket fall dikelets bredd osvanpåll bör vara minst 3 alnar; gärdesgård eller häck på wallen får inträknas i höjden. Wattengras eller dike ställ äga 1½ alns diuplef, och 3 alnars bredd upp till, samt wid ena kanten en jordwall af 1½ alns höjd öfver samma kant. Lesvande häckar måste äga den täthet och höjd, som gärdesgård.

K. Förordn. d. 31 Jan. 1815. jemf. med K. Br. d. 25 Juli s. 1.

4. §. När mark bar är, och skäle ur jord; då bör om fädesåker iäppt vara, och hvor hafwa sin gård gild, när tiden inne är at få, ehvad ther är höst eller vår. Försimmar någor ther; böre "två öre för hvart par flör." Sker skade therigenom; gälde ock then åter. Ligger led eller grind neder; böte en daler. Äng bör förla dag i Maji månad stängd

wara. Ligger gård eller grind sedan neder för äng; böte häften mindre. Stänger eller båttrar han ej, då han af thes grannar therom tilsagd warden; böte dubbelt. Nödgas byamän stänga för then, som brister; niute therfore wedergällning til fullo.

Hägnad omkring beсадd åker, äng och planteringar bör alla tider af året hållas i förvarsgilt ständ; och stängsel emot flog, utmark och beteshage, som under vintern kunnat förfalla, bör åter upprättas så snart kälte gätt ur jord. Försimmar någon detta, plikte 1 R:de 32 R.; timar skada, ersätte den och plikte dubbelt. Om den, hvilken hägnad upprätta eller underhålla bör, det undersätter, äger den, som försäng deraf seder, att, efter tillsägelse, det bristande arbetet emot lega verkställa på den motwillige bekostnad.

K. Förordn. ang. Stängl. d. 9 Febr. 1802. §§. 11 och 12.

5. §. Äng och åker böra i hägn så, til thes hwarthera bärjad är. Ej måge the förr til bostaps bet upgifwas, wid bet som i 9 Cap. sägs.

6. §. Hafwer någor hö eller såd ute, sedan hans grannar sitt infördt hafwa; då äga the säga honom til, at han och förer sitt in. Gitter han wisa hinder och trång; då måge the sitt ej insläppa, utan binden sig til, at hielpa honom, för skälig lön, bärja och införa, eller hö i stack, och såd i dös sätta, och ther om stänga. Wil han thet icke, eller finns ej nöd och trångmål; hafwe sielf then skada, som han å sitt hö eller såd får af annars bostap, sedan honom så tilsagdt är. Säga the ej til, och skada af så theras sfer; fylle then up, och böte, som i 9 Cap. stadgas.

7. §. Står annars mans åker osturen i vägen för then, som sin såd införa wil; säge då honom til at undanfåra. Sker thet ej; då må han, som införa wil, then andras såd undanfåra, ther skadan minst är, och i band binda, och ax undanhemta, och sedan fäktö ther framåka. År ock äng oslagen, då skal i sådant fall både slås och undanräffas. Far någor annorledes öfwer åker eller ängstieg; böte en daler för hvar teg, och skadan åter.

8. §. Then, som af ondsko och öfverdåd, hugger sänder, riswer neder, eller fördersvar grind eller gärdesgård; gälde skadan, och böte tio daler. Bryter eller riswer han an-

norsedes; böte tre daler. Kastar man stång ned af annars gärdesgård; böte för hvar stång en mark. Hugger man stör af, så at gård deraf mehn får; böte för hvar var en daler, och skadan åter. Stäl någor bort gärdesgård; gånge therom, som i Missgiernings Balken stadgas. Ware ock alt i tweböte, then tid om åker och äng täppt vara bör.

6. Cap.

Hurn åker och äng skola häfsas och ökas, gärdesgårdar stängas, och diken gräfwas.

1. §. Bonde bör sin åker väl häfsa och glöda, ängar rödja och vårda. Ware ock skyldig, ther så lägenhet är, och flog eller betesmark ej skadas, at efter handen upptaga och rödja til åker eller äng så mycket, som väl häfsas och brukas kan, eller böte, som i 27 Cap. sägs.

Wid answar, såsom för vanhärd, må ej innehafware eller arrendator af kungsgård eller hoställe verkställa slåbadning och bränning å ängs- mark, så framt ej Konungens Belallningshafwande pröswar det utan skada kunna ske; men väl å orenlighara färr ock måtar.

¶. Dr. d. 8 Mai 1821.

2. §. Alle i by skola hålla aslops och floddiken ester theras ägor. Nytt dike skal then, som tarfwar, för sin åker årliga gräfwa minst syratijo faunmar, eller uprensa åttatijo faunmar gammalt dike; aslops dike så diupt och bredt, som för sagdt är, och skärdiken sex qvarter breda ofwan, try qvarter på botn, och en alm dimpa. Gräfwe ock utlop genom ren ned til dike, för hvarje siljofohr i åker, ther så behöfws. Gjör han thet ej; böte, som i 27 Cap. urfisks.

3. §. Nu ligga grannars åkrar wid hvarandra; hafwe då halft dike hvarthera. Möta bys diken annars bys diken; gräfwe hvar up för sig genom sina ägor, eller böte två daler, och fylla skadan. Lägger man dike genom sitt gärde eller äng, och möter annars bys äng, biordawall, eller annan byamark; ther må then by ej hindra vatnets aslop. Kan thet ej föras af utan dike, och åsämjer them ej, hvilken dike skal; lägge Domaren them emellan, som nyttigt och nödigt pröwas.

4. §. Hvarje åhr skal ock, ther så tarfwas, femtio famnar ny gärdesgård upprättas, och the gamla alle wid macht hållas, så gilde som i 5. Cap. stadgadt är.

7. Cap.

Hurn humblegård skal läggas och uppehållas.

1. §. Alle hemman böra humblegård hafwa, och lägge bonde goda rötter til syratio stänger hvarit åhr, til thes the blifwa tuhundrade wid hest hemman. Eker thet ej; böte för hvarit åhr en daler, och lägge änta som sagdt är, utan thet pröfwas, at humblegård ther ej läggas, eller uppehållas kan.

2. §. Länsman käre å höste Ting til then, som humblegård säljes ej lagt hafwer, och uttage böterna innan Thomedag. Försummar thet Länsman; gifwe sielf the böter ut.

3. §. Ginner bonde för sig humblegård til tuhundrade stänger; hålle then wid macht, och öde, ther han gitter. Läter han humblegården förfalla; böte en daler för hvarje syratijo stänger. Lägger han then aldeles öde; böte tjo daler, och rätte humblegården up igen.

8. Cap.

Om åwerkau i åker och äng.

1. §. Skär eller slår någor in på sin grannas åker eler ängsteg; gälde åter såd mot såd, och hö mot hö; böte ock för åwerkau å hvarje teg en daler.

2. §. Sär någor å anngris åkerslisto; tage han grödan, som listet äger. Värgar han som sådde; böte en daler, och gifwe ut thet han infördt hafwer.

3. §. Intager någor sin grannas ägodel och listo; böte tre daler, och bryte sielf up. Bryter han ej up, då han therom warnad blifwer; ligge thet i tweböte. Intager han annars del med sielfwa råmärket; böte sex daler, och bryte samaledes sielf up, eller böte dubbelt. Hafwer han råmärket vrudit, ändradit, borttagit, eller hölgdt; pläcie som sagdt är i Jordas Balkens 13 Cap.

4. §. Skästar någor i annars åker, landhastra, snarbinde, sterfrö, eller annat hwad het helst är, at ogrünä theraf wärä må; ware ärelös, rätte up allan skada, och böte femtio daler för hvar åker, som han så förderswa welat: orkar han ej skadan fylla; tjene then af med arbete.

5. §. Landbo må ei låta annan nyttja och bruка något af gården ägor, wid bot tio daler; utan jordägaren gifwer ther los til.

9. Cap.

Hurn skada skal gälidas, som få gör i annars ägor, så ock hurn få intagas må.

1. §. Ginner någor annars mans få i sin åker, äng, haga eller ö; då må han het intaga. Wet han hvilken het få äger; låte honom ther om strax tilsäga, och kalle twå eller flera goda män af sina grannar, at syna och mäta skadan, och löse then, som få äger, het ther efter ut. Möjes man ej åt het wärde, som å skadan fatt är; kalle då twänne Nämndemän, som then mäta, och döme sedan Rätten wid Tinget therom, ther the ej åsamjas. Wet ej then, som få intog, hvilken het äger; lyse het strax up för sina grannar, och låte skadan syna, som sagdt är. Veta ej grannar ägaren; lyse då up för folnemännen & nästa Kyrkiodag. Giör han het ej; böte en daler för hvar dygn, han het få innehåller. Wärde ock then få, som intagit hafwer, til thes få lyft och tilsagdt är; sedan hafwe han väld het nyttja och bruка, men ej illa medfara.

2. §. Nu kommer then få äger, och händer rätt för skadan, efter thy, som mätsmän säga: wil then som intog, het ej utgivwaz; satte då med witnen få många penningar, som skadan är mäten till, eller full pant eller borgen ther före, hos någon af hans grannar, Nämndeman eller fiedlingsman, och kräfwe få sitt ut med samma witnen. Nekas het honom ånta; lite Kronones Fogda eller Länsman til, och böte han, som qvarhåller, en daler för hvar dygn, och skadan åter. Twistas om het få lagliga intagit är, och gitter ej then, som

invräkt, med witnen, andra stäl, eller sifl sinn ed wisa, at han het få ther funnit och intagit, som sagdt är; böte samaledes, och gälde skadan åter.

3. §. Nu finnes, at het få gått in genom annars ogilda gärdesgård eller grind; gifwe han få löst, som intog, och then gärdesgård eller grind uppehålla borde, gälde skadan genast, och böte, som i 5. Cap. sagdt är.

Zemför R. Förord. d. 9 Febr. 1802, §. 11. (wid 5 Cap. 4 §. denna Balk).

4. §. Hvar som hemliga borttager sitt få, som af annan är intagit, hwad få het helst är, böte tre daler: Giör han het med väld eller rån; plichte som sifl i Mißgiernings Balken.

5. §. Bryter någor gärdesgård eller led neder, och sker skada ther igenom af få; böte som i 5. Cap. sagdt är, och gälde skadan åter. Har någor genom led eller grind, och then icke stänger efter sig; böte en daler, ånta at ingen skada sker.

6. §. Hvilkens som med wilia släpper sin boskap i annars obärgade åker, eller oslagna äng; böte för häst och gammalt nöt, eller swin tre mark, för ungnöt, get eller får tolf öre, för kid, kalf eller lam fyra öre, och skadan åter. Tiudrar man ther häst eller annat få; ware lag samma. År gröden afbärgad, eller sker hetta i beteshaga; ware bot hälften mindre. Väster någor drifwa och walla sitt få å annans enskilda stog eller mark; böte fierde parten. Drifwer wallhion in få; böte efter thy, som här sagdt är.

7. §. Släpper någor i byalag sitt få, ett eller flera, i gärde, äng, hagar eller där, förr än rätter tid är, och grannar ther om ense äro; böte fiedling emet het, som i 6. §. sagdt är, och hafwe grannar macht, at drifwa het ut.

8. §. Hvar som äger ofynnes eller otaint få, het gild gärdesgård bryter, eller slöjer öfwer, och skada gör i åker eller äng; gälde skadan åter. Wisse han, at het få sådan owana hade, eller warde han therom tilsagd, och het ånta ej värdar, eller fängsel ther å lägger; böte en daler: sker het annan gång, eller flera; böte dubbelt, och hvarje gång skadan åter.

10. Cap.

Huru bys östifte ägor i skog och mark måge nyttjas
eller intagas; så ock om åverkan å östift,
eller annars mans skog och mark.

1. §. I östift skog och mark måge alle jordägare i by
taga torf, näfwer, wed, timmer, gärdsel, lös och annat, som
til hus och gård tarfwas; men ej föra thet af bole, eller å
annan sälja eller upplåta. Hvar som här emot gör; böte för
timmer eller sägestock sexton öre, för hvarat laf af thet andra
sextion öre, och för mans bördö fyra öre; betale ock thesutan
til the andre jordägare så mycket, som på theras del af wär-
det löper. Åger man jord i twänne byar; nyttje ej then ena
byns östifsta skog eller mark til annan by, wid samma bot.
Säljer någor af bys östifsta ägor och mark, sedan skifte lag-
liga begjärt är; böte, som sägs i 5. §.

2. §. Torf må ej stäras å östift mark, som til äng-
tienar; wid bot, som i 1. §. sagdt är. Ej må ock trä fällas,
eller topphuggas til lös och näfwer, utan fläs och qvistas.

3. §. Masteträ må ingen hugga på Kronägor, utan
Konungens Besfallningshärfwandes los; Gjör thet någor; betas-
le thes wärde, och böte "femtio daler." Finnes masteträ på
stattejord; thet må ej huggas eller säljas, förr än thet Kro-
nan hembitit är, "wid samma bot".
Se emm. wid 5. §. af detta kapitel.

Å frälsgrund höra master och spiror, åsvensom ek och bok jord-
ägaren till.

K. Förordn. ang. Skogarne d. 1 Aug. 1805, §§. 27 och 40.

Huru ägare af kronostattheman, berustade faterier och sladsjord af
kronostatthenatur kunna förvärva fri dispositionsrätt öfwer mast-
och storwerksträd, i hvilket fall styldigheten att hembjuda sådane träd
åt kronan förfaller, stadgar.

K. Förordn. d. 28 Oct. 1830.

4. §. Wil jordägare i by intaga något thet östift är;
säge då alla bymän till. Wilja the ej stänga och häfda med
honom; söke då "Rätten" om laga skifte, och niute hvar sin del
i alt, som skiftas kan. Hvar som annorslunda intager och
nyttjar; häfwe förverkadt sitt arbete och thet åhrets gröda till

the andra jordägare, och böte fem daler för thet han så inta-
git och häfdat häfwer. Samma lag ware, ther skog och
mark ligger odeld flera byar emellan.

Om witsord för den som skifta will, se K. Stat. om Skifteow. d. 4
Maj 1827, kap. 2 och 8 (i bishanger till denne lagbok).

Nybyggen i östift mark så anläggas, åsven om delägare sätta sig
emot och hindra anläggningen.

K. Förordn. d. 8 Mars 1770.

5. §. Lager någor torf, näfwer, lös, bast, eller hugger
wed, gärdsel, stör, timmer, eller hvad thet helst är, å then
bys ägor, ther i han sief ingen del häfwer, eller å annars
afdelta och enskilda skog i then by han del äger; betale wärdet
för thet han tagit, och böte dubbelt emot thet som i 1. §.
sagdt är. Häfwe ock Domaren macht, ther sådan åverkan
oftare fler, utom thes böter, wite förelägga. Gjör någor
sådan åverkan i Konungens parkar och diurgårdar; böte för
hvarat masteträ hundrade daler, för annat stortträ tijo daler,
och betale thesutan wärdet; och ware bot för thet andra, som
här oswan nämndt är, syradubbel, Konungens ensak.

Gjör någon åverkan å kronans parker, gehag och djurgårdar, åsven-
som å allmänningar eller annans ensilde ägor, och der fäller eller för-
dersvar träd, böte för ek 20 R:dr, för bok och ore 6 R:dr, för apel 2
R:dr, för masteträ och mossespira eller storwerksträd 33 R:dr 16 fl.,
för annat fort träd 3 R:dr 16 fl., och galde skadan; ware ock böterna
liko, fast åverkaren trädet ej bortsört. Lager någen torf, näfwer, lös,
bast, eller hugger wed, gärdsel, stör, timmer eller hvad det helst är,
böte för timmer- och sägestock 1 R:dr 16 fl., för hvarat laf af det andra
1 R:dr 16 fl., för mansbörda 16 fl., och ersätte desutom wärdet. Hug-
ger någon neder eller fördervar annars till prydad planterade träd, se
M. B. 20 kap. 11 §. Begär någen åverkan annan gång, eller oftare,
ligge det i tweböte.

K. Förordn. ang. Skogarne d. 1 Aug. 1805, §§. 62 och 63, jews. med

K. Förordn. d. 18 Dec. 1823.

6. §. Kärer någor til annan för intago, eller annan
åverkan, och then, som kärer til, säger at the ägor komma
honom til; pröfwe Rätten först om käranden then skog och
mark til brukadt och innehafdt, och ther sådane liusliga finnes,
lägge han, som åverkan gjorde, thet ut, som han ingårdadt,
och återsätte hvad han tagit häfwer, böte ock som förr sagdt
är. Finnes thet ej; då skal thet, som twärlas om, i qvar-
stad sättas, och wid wite förbiudas. Sedan skilje Domaren

them emellan om äganderätten. Tappar han faken, som åverfan gjorde; böte för våld, eller åverfan, alt som målet är til.

7. §. Landbo, eller then annars jord brukar, hafwe ej våld at fälja timmer, wed, gårdsel eller annat sådant af gården ägor, utan han hafwer ther jordägarens los til. Gör han thet, eller tillåter han annan thet göra; böten både, som i 5. §. sagdt är.

8. §. Skattebonde må nyttja sin enskilda skog til hus-tarf och salu; doch thet så sparsamt, at skogen ej utödes, och hemmanet förderwas. Ware ock skyldig, at först taga windfälle, torra trän, quistar och stubbar til wedbrand, innan friske trän ther til fällas. Finnes skattebonde sin frihet miss-bruka; böte tijo daler. Then räntan af hemmanet äger, hafwe ther inseende &c.

Alle stattemän äga öfver skattehemmanet och dess fastalnde byxamäla, ock orubblig ägande och fri dispositionsrätt, som fräseman öfver fräsehemman, dock undantages derifrån de för kronans behof henslige ekar och masteträd.

K. Förordn. d. 21 Febr. 1789, lemf med K. Förordn. d. 28 Oct. 1830.

9. §. I the skogar, som til bergsbruk höra, må ingen til köhning eller andra ämnen, fälla något trä, som til störbygnad wid bergwerken nyttigt är, wid femtio dalers bot för hvarträd.

10. §. Ej må ock invånare i städerna, utan los och minne, hugga på andras skogar, som ligga ther omkring inom en och en half milj, wid tijo dalers bot för hvarträd, och wärdet åter.

Detta kapitel har fått ytterligare tillägg genom

K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805.

11. Cap.

Om muhlbete, hordawård, och wallgång.

1. §. Ostängd mark och hordawall månge alle, som ther i del hafwa, til muhlbete nyttja, och låta ther få sitt hvarträd om annat gå. Men ej må någor drifwa eller walla sitt få å annars

annars enskilda skog eller mark, wid bot, som i 9. Cap. och 7. §. sägs.

2. §. Hafwa the, som bo samman i en by eller flera, förent sig om bostävens vård och biordahåll, och försunner någor thet at uppehålla; gälde then skada, som få af hans vällande eller försunnelse gör, eller får. Til wallgång skola qwinfolk brukas, ther thet sse kan, och ej gostrar, wid tijo dalers bot.

3. §. Tappar wallhion bort få, eller gör vissblur skada, ther wallhionet pröfwas thet hindra funnat; ungälle thet med sin lön, eller arbete.

4. §. Ta käle ur jorden är, skola swin ringade vara, at the ej möge rota up gräsmarken, och ware "Brofogde" skyldig, at hafwa nega acht ther å. Take ock up, eller märke alla the swin, som han oringada finner, och löse ägaren them igen af honom, med två mark för hvarthera. Vill ej ägaren them lösa; stemme Brofogde honom för Mätta, och bestale ta ägaren til Brofogden dubbelt för hvarträd. Försunner Brofogde thettas; böte en daler, och take then, som wil och gitter, the oringada swinen, helst han, som them å fina ägor finner, och skada läder, och niute samma rätt, som Brofogde.

Brofogdar äro aldeles afflassade.

K. Des. på Utmog. Besv. d. 10 Sept. 1743. §. 12.

12. Cap.

Huru swin månge i ållonskog släppas.

1. §. Älga flere ållonskog samman; ta skola the i rätten tid sij förena, huru många swin ther kunna födas, och släppe sedan hvar in efter thy, som han del i skog äger. Släpper någor flera in; hafwen the andre våld at taga them up, och han böte en mark för hvarträd, och skadan åter. Äger han ej sijself så många swin, som han på sin del föda kan; stände honom fritt andras swin, för lego intaga. Gör han thet ej; ta månge the andre hans del saklöst nyttja.

2. §. Hvar som tager annars swin för lego, slasse them åter, eller gälde thet the wärde wero, få the teges emot. Sitter han wisa, at the af fot dödt, eller förförrit af annor händelse, och finnes han ej hafwa warit ther vällande til; ware faklös. Samma lag ware, ther bostap för lego til bete eller foder tages.

3. §. Löpa swin ur en skog i annan, som ej ligga samman; såge då skogsägaren första och andra gången honom til, som swinen äger, at taga them bert, och hålla them ther ifrån. Finns the ther sedan; då må skogsägaren hem upptaga, och låta goda män pröfwa, hwad för them betalas skal, ther them begge ej therom åsamjer.

4. §. Släpper något med wilja swin & annars ållonskog, som inhägnad är; hafwe them til skogsägaren förverkadt. Komma swin, eller annat få, som ållon åter, annorledes ther in; gånge ther om som i 9. Cap. urskildt är. Warda swin dräpne, eller slagne; då bötes, och gäldes the åter, som om annat få i 22. Cap. städgas.

13. Cap.

Huru bötas skal, när bärande trä olosliga hugges,
och huru andre igen planteras skola.

1. §. Ingen hafwe macht & Kronones ägor och almänningar, eller å skattejord, at hugga och fälla bärande trä, som äro ek, bok, apel och orel, eller å hwarjhanda annat sätt them förförrwa. Hvar som thet gjör; böte för ek och bok "nijo daler," och för apel och orel "tre daler," alt til treflistes, och gälde träs wärde til Konungen. Sker thet å frälsejord, eller å skattefrälse; nitte Frälseman samma rätt, som Konungen. Hugger eller skadar Frälseman bärande trä i oslista by ägor, eller å almänning; ware lag samma, och trä ware förfallit til Kronan, eller Frälseman, ther något i samma by med honom del äger, hwarthera efter lott fin.

Se anm. vid slutet af detta kapitel.

2. §. Nu sker thet i Konungens park, eller diurgård; ligge thet "i twehöte", Konungens enskf.

Se anm. vid slutet af detta kapitel.

3. §. Hugger något neder, eller förförrivar med wilja annars trä, som man til prydnad vid hus, vägar eller annorslades hafwer planteradt; plichte som i Missgiernings Balsken sägs.

4. §. Finnes å almänning, eller å skatte ek Krono jord, gammal och förtorkad ek eller bok, eller så the åker eller äng til mehn och skada; söke then, som thet trä fälla wil, eller skada theraf läder, Konungens Befalningshafwandes lof, och låta han, genom jägeri betienta och twänne af Nämnden, thet trä syna, och förordne sedan hwad skäligt och nyttigt pröfwas: Doch inö ej något sådant trä fällas, förr än thet med Kronones hammar utmärkt är. Witna synemän här om annorlunda än sant är; böte hwartera "tijo daler." Apel och orel inö i thy fall fallöft fällas.

Se K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805. §. 55. (vid nästfölj. kap. 3 §.)

5. §. Alle the ther bärande trän å skatte eller Krono jord hugga, skola plantera för hvarit trä tu af samma slag, men fyra, ther hygget å Konungens park skedt: wärde of them sedan, til thes the undan bostaps bet warne äro, eller böte för hvarit trä, som ej planteras och wärdas, fierding af bot för olosligt hygge. Fäller, eller tager man up lönn, lind, alm, ask, eller annat sådant trä, som förra nyto med sig hafwer, än andre ofruchtbare trän; plantere andra i stället, och wärde som sagot är. Gör han thet ej; böte en daler för hvarit trä.

6. §. När trä fälles, antingen til timmer, wed, gärdsfel, eller hwad thet helst är; skola topp och quistar borttagas, at muhlbetet ther af ej skadas må, vid sex markers bot, och skola, vid lika bot, torre trän, windfälten, ris och stubbar, efter handen utröddas.

Huru de i detta kapitel utsatte böter blixtlit andrade, se K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805. §§. 62 och 63. (vid 16 kap. 5 §. denna Balsk.) Gemföre vidare K. Förordn. d. 21 Febr. 1789 (vid 8 §. af samma kap.)

14. Cap.

Om swedjande.

1. §. I åkergärde, äng och beteshaga, må hvar och en fälla och swedja sinn odlig skog; doch at bärande trä, masteträ, stieps eller timmer werke ej thermed stadas, eller het missbruk ster, at skog och mark til äng och åker gärdet stänges, och skogen, under sten af rödning, bortsweches. Bryter någor här emot; böte för bärande trä, masteträ och timmerstock, som i 10. och 13. Cap. sagdt är.

2. §. Utom hägnad må ingen swedja, ther han åker och äng ej rödja wil, och lägenhet ej ther til finnes inom wärn och hägnad, eller het för muhlbetet nödigt är. Wil någor å statte eller Kronojord för then orsak swedja; gifwe het "Häradshöfdingen" tillkänna, och förordne han twänne af Nämunden, som med någon jägeri eller Kronobetient then lägenhet "stada; sedan the hörde äro, pröfwe Lings Nätten, om het "tilstädjas" kan, eller ej;" låte dock Konungens Besallningshafwande het weta, som ther til los gifwer, om han het nyttigt finner. Swedjar någor utan los, eller mera, än han hafwer los til; plichte "tijo daler" och misse arbetet sitt och gröдан. År han åbo och siel ej jordägare; rätte dock up allan stada. I estift skog må ingen, wid samma bot, swedja, utan alle jordägare ther om ense äro, och los ther til gifwes, som här stadgadt är. Lägge dock ut til muhlbeta, het han ther til swedjadt, sedan han het try ähr nyttjadt, eller böte, som i 10. Cap. sagdt är.

Den hemmansägare, som vill swedja å hemmanets sandmo och stenbundna mark, aumale sig, der ikke aumgärlunda kan vara försordnadt, hos Konungens Besallningshafwande, som då utser twenne erfare män, att besigliga stället; och warder ansöningen sedermora prövad.

K. Kung. d. 2 Mars 1819.

Hvar som utom åker, äng och beteshage will å allmänning, boställe- eller annan kronojord swedja, bör lägenheten lata syna och bewisat der ösver till Konungens Besallningshafwande ingifwa. Swedjer någor man los å kronopark och gehag, böte 66 R:dr 32 fl.; å allmänning 10 R:dr; å kronohemman eller annan kronojord inom bergslag (eller inom bergslag, eller å rekognitionsfog inom eller utom bergslag, der marken för

återvärt kan vara thentlig) 5 R:dr; å kronojord inom bergslag eller å rekognitionsfog utom bergslag, der marken består af berg och sandmo, 33 R:dr 16 fl. — och erätte alltid stadan; ware dock förfäld åverkansplikt, om ek, storwerksträd eller timmerstock fälles. Den, som med swedjande å bergaktig och stenbunden grund sig förbrutit, ware debutem syldig att det swedjade stället i detta år inom hägnad hålla, wid 3 R:dr 16 fl. böter för hvarje år, som med hägnaden uppkñites, och om han det besär utan att förut hägna, ställ åsven grödan vara förbruten; under hägnadstiden må han ej heller, wid 3 R:dr 16 fl. vite, marken till bete använda. Swedjer den, som ikke behöfver los till swedjande, å sand- och stenbunden mark utom åker, äng och beteshage, böte 5 R:dr. Om flere år i olovligt swedjande delaktige, ställ hvar och en hitta förfäldt, och grödan eller des wärde alltid vara förbruten.

K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805. §§. 55 och 56.

3. §. Ej månge synemän annan mark til swedjeland utsyna, wid "tijo dalers" bot, eller Nätten het bewilja, än nu sagdt är. Ej månge the dock för arfswode sitt eller lossedel betalning taga; hvar som het gör, misle ett åhys lön.

Finnes det att besitzningsmännen utsynt sandmo eller bergaktig och stenbunden mark, då förfäld anfökan ej derom blifvit gjord, plikte hwardera 5 R:dr. Hafwa de till swedjande utsynt mark, der ek, bok, storwerksträd eller timmerstock finnes, utan att sådant anmärka, och warde sådant träd dertill fälts eller stadt, böte då half åverkansbot för hvarje träd, och den andra hälften erlägge den, som utsyningen fällt; gälde de dock i lika mån trädets värde till kronan.

K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805. §. 55.

4. §. Å frälsejord må ägaren siel swedja, eller het annan tillståta, å sin ensfälta skog, inom, eller utom hägnad. Swedjer landbo å frälsejord, utan ägarens los och minne; böte som i 2. §. sagdt är.

Swedjer landbo (i allmänhet) utan hemmansägarens los, böte som för olovligt swedjande stadgadt är.

K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805. §. 58.

5. §. Ther bruk och bergwerk nu äro, eller upprättade warda, må ingen swedja inom then ort Konungen binder, ej eller å allmänning, wid hundrade dalers bot. Eker het å Konungens ensfälta parkar; ligge i tweböte, Konungens ensak, och stadan åter.

Jemför K. Förordn. om Skog. d. 1 Aug. 1805. §. 56. (wid 2 §. detta kap.)

15. Cap.**Om skogseld.**

1. §. Wil man swedjeland bränna; afrödje tå skogen näst omkring, gräfwe up jorden, och hafwe vatn ther hos och annan redskap, som tienar at släck elden med. Tilsäge och nästa grannar at wara wid handen, och komma til hielp, ther så emtränger. Hvar som förr, än han thet alt gjordt hafwer, eller tå starkt väder, stor torka och hete är, tänder eld å swedjeland, eller går therifrån, innan elden aldeles utsläckt är; böte tijo daler, ändoch ingen skada sker. Sker skada; gälde af gods sitt, och böte hundrade daler.

2. §. Nu hafwer han tagit thet i acht, som här sagdt är, och händer sig, at elden äntå widare går, eller hafwer elden sig så fördöldt, at then ej funnat märkas, och gör sedan skada; tilsäge tå, wid tijo dalers bot, flera grannar, och lätte flämna wid nästa kyrko, at ther med folk til hielp kalla. Brinner tå byafog, böte sem daler vådabot för hwarthera, ägarens ensk, och ther til för hvar ej och bok sexton öre; plantere och sådana trän i stället, som förr är sagdt. För by och kyrko bötes, som i 24 Cap. urstils.

3. §. Tänder någor up eld uti på marken, af annan orsak eller tilfälle, eller gör thet vägsfarande man, och släcker ej sedan wäl ut; böte tiugu daler. Tänder man up, tå starkt väder är, eller långsam torka, eller ther skog och annat kan itändas, och släcker ej elden; ligge i tweböte, äntå at ingen skada sker. Kommer ther skada af, gälde åter, och böte hundrade daler, och then som jorden äger, eller åskärer, niute måls-åganderätt, och hafwe wåld taga okändt och löst folk i forwar, som i 5. §. stils. Kommer eld ut af tienstefolk, eller wallshion; böte, och gälde skadan, som sagdt är. Orka thet ej; arbete för skadan, och plichte med kroppen för böterna. År skadan så stor, at then ej kan genom arbete fyllas; plichte med kroppen både för böter och skada.

Tänder någon af arghet eld på skog, se M. B. 11 cap.

4. §. Tå skogseld upkommer; skola grannar och folkmän synda sig tit at släcka, eller böte två daler. Läger fahran til; lungiore the nästa Kronobetienta, och lätte strax budkafla gå byar emellan. Hvar som then nedlägger; böte tijo daler. Af hvarart matlag skal en man komma til elden, så och hvar ryttare, soldat och hätsman, med yxa, eller bila, spada och watuskärl. Blifwer någor aldeles borto, utan laga förfall; böte sem daler. Kommer någor för sent, eller träder ifrån sitt arbete och ställe, förr än hemlof gifwes; böte tre daler. Nu är elden så dämpad, at ej alle ther nödige åro; förordne tå Kronobetiente wiisa män, som hålla ther wacht, hvar efter annan, til thes ingen fahra är.

5. §. Förr än manskapet stilles åt, skal noga efterfrågas, helst af Kronobetienterna, huru elden är kommen lös. Finnes vägsfarande vara ther til vällande, eller löster dräng, eller then ej kännes god at gälda skadan, och får han ej borgen för sig; tå skal han i forwar tagas, och Häradets Nätten strax theröfwer ransaka och döma. År thet bofast man; warde stend til nästa Ting.

6. §. Komma ej Häradts och Bergsfogdar, Jägmästare, och Landsjägare til skogseld, när the then varse blifwa, eller bid ther om få, och göra the icke embete sitt; böte tretiio daler hwarthera, men Länsman och ringare betiente tijo daler.

16. Cap.**Huru almäuningar nyttjas måge.**

1. §. Lands almäuning indge the nyttja, som inom Vänet bygga och bo, och Häradts eller sokne almäuning the, som i Häradet eller soknen äro. Ther indge the, som ej hafwa sådant på egna ägor, niuta muhlbete, timmer, wed, gärdsel, lös, näsver, torf, bast och annat, som ther finnes, til egen nödorft, men ej något theraf til annan uplåta eller salja. Wil man ther hugga timmer, wed, gärdsel och sör; gifwe thet först wid Tinget tilfänna, och pröfwe Nätten huru mycket han tarfvar, sedan soke han los ther til af Konungsens Besalninghafwande, som i 14. Cap. sagdt är. Nyttjar

någor almänning annorledes; böte som i 10. Cap. 1. §. städgadt är.

Seckenalmänningarne äro redan längt för detta upplätna till sofnarnes fria disposition. Lands- och häradssalmänningarne och de kronoallmänningar, som med dem äga lika egenstap, må of intressenterna gemensamt eller till delning användas, eller i deras nuvarande stid bibeckas, dock så att en förbättrad frogshushållning iakttagtes; allt efter intressenternas egen önskan och Kongl. Maj:ts pröfning. Af kronoparkerna och de krono-almänningar, hvartill kronans dispositionsrätt är enhanda med kronoparkerna, stola de bibeckas, som för kronan äro behöfige, och trakthuggning å dem införas.

R. Dr. d. 16 Mars 1824.

Wil någon å lands- eller häradssalmänning hugga timmer eller annat byggnadsvirke, wed, gårdsel eller för, lätte då genom tvenne gode män syna sitt behof, och huruvida sleg dertill & egna äger finnes eller icke, hvoröwer han skall taga bevis och det å winter- eller sommar-tinget till Häradss Rätten ingifwa; med desv utstående bör sedan den sökande, sitt inom Augusti månads sitt, till Konungens Besällningshovvande ingå, som då eger anjölan afgera. Företrädesrätt till erhållande af frogsläng lennas: 1:o krouan och menigheten till allmänna byggander, bestäljen, broar, m. m. 2:o öfrige hemmansägare till förbättrande af gamla hus, och 3:o till nybyggnad.

R. Förordn. ang. Ekog. d. 1 Aug. 1805. §§. 2 och 3.

2. §. Åger man gård i annat Län, Härad eller sofn; före ej något ifrån almänning til then gård, som ther utom ligger, eller böte för åverkan, som sagdt är.

3. §. Warde någor del af almänning i frid lyft, at skogen tillväxa må, eller för annan orsak; böte then, som ther hugger, för åverkan, och betale ther til wett, som förelagd är, och skadan åter.

4. §. Ej må någor tillåtas at göra intager å almänning. Tager någor ther af in; riswe thet genast up, och böte, som i 10. Cap. och 4. §. sagdt är.

17. Cap.

Huru bhs fiskewatn nyttjas må.

1. §. Østifst fiskewatn möge the, som äga del theri, bruka med not och nät, hvor til nødorft sin. Wil någor fiskewerk bygga; göre thet efter sin ägelott i by, allt efter som lägenhet ther til är. Wil en flista, och annar ej; hafwe

then witsord, som flista wil, ther Domaren pröfwar, at thet utan andras förfang ske kan.

2. §. Wil någor bygga fiskewerk i forstar, strömar eller sund, som ej kunna delas; biude tå grannar at bygga med sig. Wilja the ej, och pröfwar Rätten thet ske kunna, utan theras skada; förelägge tå honom, på hvad sätt, vilkor och tid, han thet werk bygga och myttja må.

3. §. Lägger man miärda eller nät i annars fiskewatn, eller far med luster, eller annat fisketyg; böte tre daler. Sker thet i fiskelef; böte dubbelt, hafwe och förwerkadt hvad han fångadt. Drager man not i annars fiskewatn; böte fem daler. Sker thet i fiskelef; böte tijo daler: Och må then, som fiskewatn äger, taga af honom båt, not och nät, eller annat, til widermåle och pant, och behålla thet ospildt, til thes han rätt för sig biuder.

Wid 50 dalers vite förbiudes farlyg att segla ösver not och, wid 10 dalers, ösvec nät; ersätte derjemte skadan. — Winterliden, under stark frost och snö, skall jordägaren, wid 50 dalers bot, upphugga waskar på isen, der töppning kunde quäfva fisken. — Den fiskedammar förderbar, eller derur olosligan tager fisk, böte dubbelt mot hvad för väldswerkan och föld i allmänhet slägdadt är.

R. Stadg. om Fisker. d. 14 Nov. 1766. Cap. 1. §. 11, samt Cap. 3. §§. 16 och 17.

Notkilar af wäs, jemte puls- och stötnotar, ware förbindna, äsven som hjustring med eldbloss under lektiderna, wid 20 dalers vite.

R. Forl. d. 24 Jan. 1771. §. 5.

4. §. Ingen bygge så fiskewerk, at han ther med stänger Kongesådra, eller farled, och annars fiskewerk ofwan eller nedan onyttiga gjör. Sker thet; tage up, och böte "tijo" daler, fylle och up allan skada.

Ego sig fördrixta kungeädra stänga, der hon vara bör, pliste dubbelt mot hvad lagen i denne §. slägdzar.

R. Stadg. om Fisker. d. 14 Nov. 1766. Cap. 3. §. 8.

18. Cap.

Om Konungens enskilda och frikallada, så och andra almänna fiskerier.

1. §. I Konungens enskilda fisken i saltsjön, stora elswar, åar, strömar och insjöar, må ingen fissa, utan Konun-

gens Besafningshafwandes lof och minne. Hvar sein här einot bryter; böte femtio daler Konungens ensak, och hafwe förwerkadt thet han ther fångadt.

2. §. Wid Konungens almnanna fiskelägen och grund i flåren måge the, som inom Häradsret eller socknen bygga och bo, i rättan tid fiske bruks, och bodar uppsätta mot wiss af gäld, alt efter thy, som lof thertil gifwes. Fiskar ther någor utan lof; miste fiskeredskapen, och böte, för hvar gång, "tre" daler.

Allmänna kronofisken är de lägenheter wid kronoallmänningar och parker, holmar och rekognitionsslogar, som Kronan enstilt sig icke förbehållit. Alla, som inom häradsret eller socknen bygga och bo, så med Konungens Besafningshafwandes tillstånd, emot årlig afgärd der fisk. Fiskar någon utan lof, böte fem daler och miste fängsten. — Alt fiske i öppna havet, wid kronostär, stränder och holmar, som egentligen till något hemman icke höra eller under särskilda villkor innehafwas, äge hvarie rikets underrättelse frihet att idka.

K. Stadg. om Fisker. d. 14 Nov. 1766. cap. 3. §. 2, samt cap. 2. §. 1.

3. §. Finnes å almnanning fiskewatn; ägen tå alle, som i almnanning rättighet hafwa, wäld thet at nyttja. Går almnanning til siö; ther måge the, som bo sön närmast, ej stänga dem ifrån fisket, som fiermare äro.

För allmänningssidan förråras alle fiskewatten, som ligga uppå eller ståta intill härads- sockne- eller byallmänningar. Utom de flests samtycke hör ingen, som icke rättighet äger, så der annat fiske idka, än hvad om frokälet städgas.

K. Stadg. om Fisker. d. 14 Nov. 1766. cap. 3. §. 3.

4. §. Wid någor, som utom Häradsret eller socknen bor, bruks thesa fisken; söke Konungens Besafningshafwande. Kan thet ske utan theras förfång och mehn, som i Häradsret, eller i socknen bo; gifwe han lof ther til. Fiskar någor utan lof; böte fem daler, och miste fiskeredskap sin, så och then fisk han ther fångadt.

19. Cap.

Om afgärda bys rätt.

1. §. Bolby är gammal by, och afgärda by then, som å bolbys mark bygd är, och hafwer sina ägor, inom hanl och stor, af bolbyn.

2. §. Afgärda by niuter med bolby, til sin nödorft, å thes utmark, timmer, gårdsel och wedbrand, näfverflät, torfslyrd, sand och lertägt, muhlbete och hiordawall för sina kreatur, så många, som wid thes loga och lade fôdas, så och färreslåttar, som ej instängde äro, så länge bolby ei silef wil eller kan them häfda. Han äger och fiske och notwarp wid then strand, som ligger i hans rätta intagor och hägnader; doch må bolby ej hindras, at fiska ther utanföre i sön. Ej må afgärda by af thesa rättigheter något til annan uplata, eller af bolbys skog och mark mer intaga, än thet han inom gården och vård, eller wissa råmärken, af älder haft; ej eller af bolbys skog och mark, eller egna hägnader offsalu göra. Sker annorledes; böte för åwerkan, som i 10. Cap. sagdt är.

Den skog, som afgärda by hafwer i sin instängda åker, äng och rätter beteshage, må stå under des fria disposition efter lag.

K. Res. på Almog. Beskr. d. 21 Jan. 1748. §. 63.

3. §. Wid bolby intaga något af sin skog och mark; tå skal then ej afgärda by stänga från utmark, muhlbete, och watngång, wid bot, som i 25. Cap. 9. §. sägs; och göre ej större intagor, än at afgärda by hafwer sin nödorft, som förr är sagdt.

4. §. Nu wilha byamän i odalby skog och utmark skifte; tå niute afgärda by, efter sitt öre eller hemmantal, hälfsten mindre, än bolby, och äge sedan bolbys rätt ther å: "men ej må afgärda by sâdant skifte söka."

Med upphåvande af förbudet för afgärda by, att söka skifte i skog och utmark, är städgadt att ågare af afgärda hemman må söka och erhålla skifte i skog och utmark, till lika rätt med sâväl bolbyn som med andre hemman, jemte hvilka afgärda hemmanet innehâr gemensam mark; och niute dervid afgärda hemman, efter sitt öre och hemmantal, hälfsten mindre än bolby, samt äge sedan bolbys rätt derå.

K. Förordn. d. 10 April 1810.

Ägare af afgärda hemman har rättighet att söka laga skifte.

K. Stadg. om Skiftestr. d. 4 Maj 1827. cap. 1. §. 7.

20. Cap.

Om qvarnar.

1. §. Löper ström eller bäck genom bys ägor, och kan ther qvarn, eller annat watwerk byggas; niute byamän lott

theri, hvor efter thy, som han del i by äger. Går ström eller bäck emellan tvånné byar, och äga the begge del i qvarn-ställe; niute hälften hvor. Wil en bygga, och annar ej; gänge ther med, som om fiskewerk sagdt är.

2. §. Ej må någor få bygga, at annar oswan eller nedan ther af mehn hafwer. Giör thet någor; böte tijo daler, och risve up thet få bygd är. Samma lag ware, om Kongssädra, eller farled stänges.

Huru jordägare, som sör men af annans wattenwerk, har att mända sig till Konungens Besalningshafwande, som föreordnar landtmätere o. s. w. förestriwo R. Förordn. ang. ändring efter utristning af wattenwerk, d. 20 Jan. 1824, och R. Kung. d. 14 Juli 1835.

I offsende på ansjaret för kungsädras stängande, se 17 kap. 4 §. d. 2.

3. §. Ther Kongssädra af ålder warit hafwer, skal tridung af vatnet öppen lemnas, och ther segelled är, tolf alnar; til båtaled åtta alnar, alt i diupesta vatnet, och hålle Konungens Besalninghafwande hand ther öfwer, at then ej igensänges. Bergwerk, så ock flattlagde qvarnar, och fiskewerk, niute then rätt och frihet, som them förun är.

Ang. wiha undantag i offsende på kungsädra, förestriwer R. Grady. för Bisk. d. 14 Nov. 1766, kap. 2. §. 14, samt kap. 3. §§. 5—11.

4. §. Hvar som ny watn eller väderqwarn bygga wil, fungjöre thet å Tinget, och Häradshöding slåde med Nämnden then lägenhet, höre ock grannar ther omkring, och them, som gamla qvarnar ther närmast hafwa, och pröfwe ther efter, om ny qvarn utan theras, eller andras skada, ther byggas må; gifwe thet ock sedan Konungens Besalningshafwande tillkänna, som äger att ther om förordna. Om säge-qvarnar ware lag samma.

För winnande af rättighet till anläggning af såg eller mjölkvarnar, stampar eller andre wattenwerk, hbt fråga om möjlig slada genom watten-uppdämningen föst vara ofjord.

R. Förordn. d. 17 April 1828.

I likhet med hvarod för säteri- och halsetord äger rinn, ja ägare af statie och innehävare af kronsjöd å fina ägor till eget husbehöf anlägga sågvarnar, efter förutgången undersökning om slada genom upp-dämning, sända de drifwes med watten; R. Kung. d. 13 Febr. 1828. öjvensom mjölkvarnar. Får ägare af flattlagd mjölkvarn derigenom minskad inkomst, må han söka förmedling i sin ränta.

R. Kung. d. 14 Juli 1835.

En ny antingen watten- eller väder-tullqwarn, som i det ringaste idé kan indraga fyra tunnor spannmål om året i tull, får ej tillåtas, hvarken å fräsesäteris grund eller å annan jord.

R. Gr. d. 20 Juni 1805.

5. §. Tager någor mäld in af annan på oskattlagd qvarn; böte första gången tre daler, andra gången och sedan hvar gång sex daler, och hafwe förverkadt qvarntullen.

6. §. Nu äro qvarnar lagliga bygde oswan och nedan i ström; hålle then öfre ej watn ifrån then nedra, och then nedre ståme ej på then öfra, utan drage sielf up stigberd sitt, eller böte första gången tre daler, och sedan hvar gång sex daler; gälde ock stadan. "Första dag" i Maji inknad skal damlücka öpnas, ther watn kan åter eller äng skada. Giör man thet ej; böte som sagdt är. Ther sägeqwarn är, wärde ägaren, at spän ej fyller ström, eller flyter på åter eller äng. Hvar som häremot bryter; böte tijo daler, och skadan åter. Damlücka skal öppnas d. 10 Maj hvarje år.

R. Förordn. d. 3 Sept. 1755.

Dämning vid wattenwerk får ej höstetiden werkställas förr än den 1 November, sändva ej privilegier lemma annan tillåtelse.

R. Kung. d. 6 Aug. 1815.

7. §. Ingen gräfwe nya skydar och renlar ur sjöar där eller bäckar, eller drage til sig på annat sätt vatnet och fislet, ur thes förra diup och läge, annan til skada och mehn. Sfer thet; böte tijo daler, och fylle skadan; lägge ock alt åter, som thet förr warit.

21. Cap.

Om Vi.

1. §. Flyga bi bort i annars sleg, och följer ägaren them til stock och hol, märker samma trä, och gifwer thet hyamän tillkänna; hafwe ingen våld honom them förtaga. Hafwer biswerim fatt sig i bärande och fridlyst trä; då skal then stockas, och ej trä huggas, eller spillas, vid bot, som i 13. Cap. är sagdt. Är then i annat trä; hugga neder, och tage bi sin falköst.

2. §. Hittar man bi å egen bolstad, eller then han äger lott i; ware hans, som hitte. Ar thet landbo; niute han tridiung, och jordägaren två lötter. Hittar man them inom annars hägnad; niute ingen lott theraf; hittar man them utom hägnad, i annars flog och mark; äge tridiung, och jordägaren två lötter. Säga twänne sig samma bi hittat; niute han thenna hittelön, som först lyste. Om then, som å annars ägor hittar, och ej lyser, utan borttager, och om then, som med mat och bete til sig lockar annars mans bi, urförs i Misgernings Balken.

22. Cap.

Om then, som sårar eller dödar annars få eller hund, och om någor köper eller säljer sünk få; få ock om få eller hund skadar annars få.

1. §. Skär man annars få wärre, än man wille, ta man thet ur sina ägor och hägnader drifver eller intager, och dör thet theraf; gifwe honom jämingdöd igen, eller thes fulla wärde. Dör thet ej, utan warder sargadt; tage thet hem til sig och läke. Warder thet lahint och lytt; behålle thet sielf, och gifwe ägaren olytt igen, eller thes wärde.

2. §. Sargar man med wilja annars få annan tid, eller ta man thet intaga wil; läke thet sara, och böte fierdung af thes wärde. Ar thet häst, ore eller ko; sätte ock genast få godt få i stället til hans bruk och nytto. Blifwer thet få friskt, som förr; tage hvar fitt åter. Dör thet, eller warder lahint eller lytt; gälde åter jämingdöd, och böte, som sagdt är.

3. §. Dräper man med våda annars få, som åtas kan; betale wärdet, och behålle thet få sielf. För annat få, som ej matnytt är, gälde fierdung af thy thet wärdt är.

4. §. Lager någor lön före, at läka eller åderlåta få, och får thet död eller skada genom hans vållande; gälde få åter, och behålle thet. Gitter han fulltyga, at han ej warit ther til vållande; ware saklös.

5. §. Åger någor få, som smittosam sisko hafwer; hålle thet särskilt, at annars få theraf ej smittas må. Giör han thet ej; böte "tre daler", och skadan åter. Ur by, ther bostaps fot är, må ingen sälja eller köpa få. Sker thet; gälde skadan som theraf händer, och böte hwarthera "tijo daler", eller wärje sig med laga skål eller ed, at han ej wiiste ther fot vara: dräpe ock then få, som köpt, och hem til sig fördt, ta grannar ther om påminna; eller böte dubbelt, och hafwen the mact thet få döda. Ore, häst, hund, eller hroad få thet hest är, som af farfot dör, eller måste dräpas, som sagdt är, skal genast med hud och allo gräfwas "två" alnar diupt ned i jord, afsidés ifrån by, vägar och sföar, och ware legohion skyldigt thet at giöra; grannar hielpe ock thertil, om så tarfwas. Dräger sig legohion undan; misle halft åhrs lön. Dör få af annan sisko, eller elsest dödas, ta må hud afdragas, och giöre thet legohion wid bot, som sagdt är. Hvar som förmister någon sådant, eller at han få hulxit, åderlåtit, botadt, eller snöpt; böte tiugu daler, eller plichte med kroppen.

Ginnes husdjur af ewanlig eller smittosam sjukdom angripet, gifwe ägaren utan dröjsmål och fist inom 24 timmars föllopp, i staden hos magistratens ordförande och på landet hos ordföranden i kyrkorådet, den uppade sjukdomen tillkänna. Dör det smittade djuret, gräfwas det fem alnar diupt ner i jorden, afsidés från by eller gård, vägar och vatten. Till marknad twenne mil nära sådan ort, som af smitta anfukten är, ware förbudet att föra bostap och der försälja läka; den det gör, hafwe förverkat bostapen. Böter för urektlitenhet af dessa föreställer kunna åddemas från 3 R:de 16 fl. till och med 40 R:dr, efter omständigheterna; skadan gäldas desutom.

K. Förordn. d. 23 Jan. 1828. §§. 1, 5, 9 och 12.

6. §. Dräper man annars hund med wilja, böte tre daler. Ar thet wallhund, jagthund eller bunden gärdshund; böte dubbelt, och wärdet åter. Okynnes hund, som biter folk eller få, bör ej lös vara.

7. §. Dräper få annars få, som ej åtas kan; betale ägaren häften af thes wärde, som dräpit blef. Kan thet åtas; gälde fierdung, och thet döda tage han, som thet förr ägde. Nu warder få sargadt af få; betale halvwa läkeslön och halvwa skadan. Ar få want at skada giöra, och wet thet ägaren, eller är han ther om warnad; gälde dubbelt mer än sagdt är. Samma lag ware om hund, som få biter, eller

sargar. Giör hund skada tridie gången; betale thes ägare som sagdt är, och döde hunden.

8. §. Hund, eller annat diur, som wilst warder, skal ägaren strax inslänga, eller döda, då han thet weta får. Giör han thet ej; böte tijo daler. Sker skada; gälde ock then åter. Hissar man hund & annars få, och får thet skada; gälde fulit åter, och böte fiedring af thes wärde. Här hunden skada, ware thet ogilt. Hafwer man wilda diur, björn, warg, losfatt, räf, eller annat odjur, och ej häxtar eller stänger them så inne, at the annars få ej kunna skada; böte tijo daler, och skadan åter. Sker thet annan gång; böte dubbelt, och fylle skadan. Sargar eller dräper ökynnes få, hund eller annat odjur, någon menniskia; therom sills i Missgiernings Balken.

23. Cap.

Huru skadediur måge fällas, så ock skall och wargagårdar hållas böra.

1. §. Björn, warg, lo, räf, jorf, mård, utter, biur, nähl, och andra skadediur, så ock örn, hök, us, glada, och flera roffoglar, må hvar man saklöst slinta eller fånga, och them behålla.

2. §. Warganät skal hvarc helt hemman hålla, fyra fannar långt, och fem alnar högt, och the mindre så mycket, som theremot svarar: thet skal färdigt vara, då skallbud kommt, och så starkt, at thet ej brister, då en man klifwer ther å up. Skallbud skola ock alle lyda, som kreatur hafwa: ingen ware ther fri före, utan Prest å preslegård, ther å han sief bor, så ock flockare å flockafe hol, och inhyses qwinna.

Uti hvarje län, der wargar göra skada, skola jagtryg hållas och jagtplatser inrättas. På samtliga inomänarnes befolkning worda jagtryggen försärdigade och underhållne. Ett jagtryg shall bestå af 64 bundtar målade jagtlappar, hvarje bundt 40 fannar långt, och af 12 wargnät, hvardera 20 fannar långt och 5 alnar högt. — Nedlägger någon skallbud, böte 3 R:dr 16 st. och ersätte den tidsplian, som för andre derigenom kan uppkomma.

R. Stadg. ang. Jagt och Djurs. d. 13 April 1808. art. 3. §§. 10 och 18.

3. §.

3. §. Nu warder thet till Häradsskall bodadt, då hör en man ifrån hvarc matlag, och af sätsgårds torpare hvarc annar komma, med bösa, jagtspunt, eller vxa, så tidigt, som han fallad warder; men då skal fler inom folnen, får ingen sig therifrån undandraga, som något hofkaps kreatur hafwer. Hwilkens fig ej i tid infinner, eller kommer utan dugligt nät och jagtryg, eller blifwer ej sådende ther han ställes, och gör hvarc honom besalt blifwer, eller viser sig otidig, eller gör olid, eller går ifrån skallet förr än manskapet är utropadt, och los gifwes; böte "en daler." Blifwer han aldeles ute; böte "två daler", och annan gång dubbelt; utan Domaren prövar, at han laga förfall haft. Förtiger then, som skallet förestår, någon, som borto warit, eller sig förbrutit, som sagdt är, eller gifwer han, eller annar, någon los, at blifwa förfalllös ifrån skallet; böte "två daler".

Infinner sig icke på utsatt tid den, som skalbud sätts, plikte 24 st.; hafwer han ej med sig vxa, jagtspunt eller påk, böte 16 st.; uteblifwer han aldeles, böte 1 R:dr. Nyttjar någon fjutgewär utan anförarens los, eller skjuter någon med kula, eller utan Hovriägmästarens tillstånd an norstädes än från skärmarne, plikte 10 R:dr; är någon eljest gensträfwig och olydig mot de bud, dem besalhavande gifwer, plikte 5 R:dr. Gifwer jägeri- eller kronobetient någon los att förfalllös uteblifwa, eller förtiger och ej angifwer den, som borta warit eller sig förbrutit, böte 2 R:dr för hvarberga, som sälunda uteblifvit, och answare för följderna.

R. Stadg. ang. Jagt och Djurs. d. 13 April 1808. art. 5. §§. 18 och 19.

4. §. I hvarje foln, ther thet tarfwas, och ske kan, skola alle, som ther bo och jord äga, hvarc efter ågodel sin, bygga en wargagård eller wargagrop, och then skal fiedring af folnen uppehålla hvarc sitt åhr. Torpare hielpe bolby theras at bygga och uppehålla. Ur ther ödesjord; då hålle then wargagård uppe, som ängen slår, ifrån then dag han then slagit, och åhret om: Eljest bygge hela folnen för ödesjorden. Kommer ej then, som fallad warder til thenna bygnad; böte sex mark, och bygge ej thes mindre. Förfaller wargagård; böte then fiedring tijo daler, som uppehålla borde, och rätte then åter up.

Såvida häradshöerne vilja, såsom fond till en kasa för jagtrygs inköpande m. m., af hvarc helt mantal erlägga 2 st. om året, och af mindre

mantal i samma förhållande efter deras storlek, varda de befridde från bygnad och underhåll af wargårdar och wargropar, på sätt som deuna och nästfölj. § derom städga.

R. Städg. ang. Jagt och Djurs. d. 13 April 1808. art. 6. §. 1.

5. §. Hörsummar någor sin wacht och arbete sitt vid wargagrop, då han warde tilsagd, att hålla ther bete; böte för hvar dag en daler. Och then thet uppsatta bete dräper, eller riswer neder, böte tre daler. Hörderwar någor wargagrop; böte tio daler, och rätte alt up igen.

Se ann. vid nästföreg. §.

6. §. Jägeri beftiente och almogen skola, & then tid skadedjurens yngla, winlägga sig, att ungarna fånga och utöda; och niute then, som utom stall, fångar eller fäller skadedjur, af Häradssakören, eller af stadtens medel, ther thet sker å stadtens mark, "syra daler" för hvar stor björn, för björnunge "en daler," för warg "två daler", för wargunge "en daler", för räf "sexton öre", och för räfunge "åtta öre". Den som fångar, skjuter eller på annat sätt utom stallgång bödar rosfjär, erhäller af jagtkasan 12 fill. för hvarje stott; och svarar då en björn mot 12 stott; warg mot 9; räf mot 6; fiskas mot 3; räf och örni mot 1; mard, hiller, lekatt och stål mot 4; us, ugglor och hök mot 4; glada och falk mot 4; ungarne af dessa skadedjur och foglar beräknas till hälften mot de gamla. Om invånarne i någon ort särskilt vilja göra sammanstott till belöning för dem, hvilka utöda rosfjär, ware sändant obetaget.

R. Städg. ang. Jagt och Djurs. d. 13 April 1808. art. 3. §§. 1 och 2. joms. med R. Kung. d. 19 Juni 1830.

Fredlyst willebråd är: elg, kronhjort, dovhjort, rädfjär, wild ren och swan (stora jagten), som häder, orre, hjerte, rapphöns, snöripa och gräsand (lilla jagten). Å sändant willebråd (utom elg, hjort och rädfjär, som ej så böddas) är jagt likväld tillaten från d. 1 Aug. till och med d. 15 Mars; dock å rapphöns endast från d. 1 Aug. till och med d. 1 Nov.; men å gräsänder från den 1 Juli till och med d. 15 Mars. Om böter och anstraff städgar vidare.

R. Förordn. ang. Jagt och Djurs. d. 13 April 1808. art. 1, 4 och 5.

24. Cap.

Om wådeld i by.

1. §. Alle eldstäder och försienar höra så vara sändte och förvarade, att eldstada förekommas må. Warde eld lös i by, then landbo brukar, och sker thet af försummelse, eller

wangiömo hans, som är: att han sief fört märkt fahran, eller är therom warnad, och then ej förfömmitt; här sief ut, tillstädjer annan at hafiva och bärta lus utan lyckto, och eld i uthus, eller ther man hafwer lin, hampa, hö, spän, eller annat slikt, ther i eld snart taga kan; sätter lus vid vägg; gör eld i ugn eller spisel, och then ej wårdar; hafwer lus vid säng, och sonnar ther ifrån; röker tobak i lada, foderhus, eller annorstädes, ther eld lätteliga kan tända; eller sluter ovarsamt åt hus eller tak; eller warde eld lös af annor sådan försummelse, ther man funde och borde bättre wachta för skada; brinner då hus och gård up; bygge åter jämingoden, och niute ej brandstod eller eftersigt å afrådet. Äger bonde hus och jord sief; hafwe han ej sief skadan. Brinna tillika up andras hus och gårdar, eller andre bygnader; gälde af sin egen dom så långt then räcker, och böte två daler för hvarat hus, jordägarens ensak; orkar han ej skadan och böter gälda, tieue thet af med arbete, eller plichte med kroppen, hvilketthera han helst wil, som skadan lidit. Brinner folk inne; böte full mans bot för hvarthera. Brinner kyrkia up; böte hundrade daler til kyrkio bygnad. År han mindre wållande; gälde fierdung af thy, som sagdt är. Then ovarsamt med eld omgår, å sätt som nu är sagdt, böte fem daler, änta at ingen skada sker.

2. §. Timar skada af rätt wåda, som man ej kan förefe eller wachta, förr än skada händer; ware falklös. Wet man ej huru eld är konnen lös; vite då med siefstins wådade, at thet ej af hans wangiommo eller wållande skedt är. Brister han åt eden; böte, som i 1. §. sagdt är.

3. §. Hafwer legohion, emot husbondans warning och wilja, burit eld i uthus, och andra rum, eller annorledes ovarsamt thermed omgått, som förr är sagdt; ware då husbonde falklös, och legohion gälde then skadan theraf timar, eller plichte med kroppen. Kommer eld lös af gäst eller wäfarande, och brinner up gästighwarens, eller annars mans hus; ware lag samma.

4. §. När skada af wåda skedt, eller genom thens wållande, som skadan ej gälda kan; då bör Häradet brandstod gifwa för hus, som the woro, när the afbrändes, och för

bonde nödige äro, så ock för säd, foder, och boßav, som til gården's bruk tarfwas, och han mist hafwer; men för andra löshören, och husgeråd, gifwes ej brandstod, ej eller för badstufwu och fölma.

Jemför anm. vid nästföli. §.

5. §. Af alla hemman i häradet skal brandstod gifwas efter hemmantalet. Frälsemans sättes och ladugård, så ock prestegård, inäge ej brandstod niuta, ther the ei then gifwa: ej mättes hus therå högre, än å bondehemman.

När hemmans- eller egendomsinnehåvare begagnat allmänna brandsäkringsinrättningen och tagit försäkran å hela åbyggnaden eller nägon del deraf, är han ikke widare pligtig att fullgöra hvad lagen i denna § föreskriver, men deremot ikke heller berättigad till den ersättning för åberände bus, som näissföregående 4 § förmår (gällande detta endast hans fasta egendom). R. Förordn. d. 15 Juni 1808.

6. §. I hvarje landsort skal å Tinget, i Konungens Besafningshafwandes närvoro, Häradsboerne emellan förening upprättad vara, huru mycket för hvarje och ett nytt hus, & helt hemman eller mindre, i brandstod gifwas skal; och när eldstada sedan timar, seke then, som lidit, Häradsköfdingen, och han nämne synemän, som skadan skåda. The skola noga undersöka, hurudane the hus, som brunnit, då wero, nye eller gamle: och Härads Rätten pröfwe thet sedan, och döme, huru stor brandstoden af hvarje hemman, efter föreningen och husens bestaffenhet, vara skal. Hvad Rätten dömdt, wise then, som skadan händt, hos Konungens Besafningshafwande up, och förordne han, at then brandstod utan drögsmål upbåras må.

7. §. Ej må någor gå omkring och brandstod tigga. Hvar som bref thertil gifwer; böte sex daler.

25. Cap.

Om vägar och broar, huru the gjöras, och bygas skola.

1. §. Landsväg skal läggas i Länet, ther then tarfwas; och låte Konungens Besafningshafwande vid Tinget ransaka,

hvar then jämnast och genast gjöras kan. Warde ock the ägor thertil tagne, som möta och föreliggia, utan at någor thet vägra må; och niute by, som mister i åker eller äng, ther före sin fyllnad af Kronan.

Denna § har sitt följande tillägg:

Gamla lag gälle äsven för väg till hamn, lastplats, waru-nedlagsplats, samt emellan segelleder, båtsleder och flottleder, äsvensom för väg till alla sådana ställen, der vägar pröfwas vara för waru-transportion af allmän nytt och nödvändighet.

R. Förordn. d. 19 Febr. 1804.

2. §. Landsväg skal vara tijo alnar bred, som förr är sagt: Väg til Ting, Kyrkio, och qvarn, så ock annar farväg sex alnar; bro öfver ström eller bäck efter thy, som vägens bredd är.

På de ställen, der landsvägarne af älter varit till mindre än den i lag städgade bredd anlagde, och deras utläggande till denna bredd wore förenadt med allför stor svårighet eller kostnad, må Konungens Besafningshafwande från den allmänna förestyften bewilja nija undantag.

R. Kung. d. 28 April 1819.

3. §. Wid hvarje hel mihl å landsväg rätte Häradet upp stolpar, eller stora stenar, och mindre wid hvarje halv och fierdedels mihl, ther å mihtelätet utmärkt är.

4. §. Ther väg löper til stad, sockn, bruk, siöhamn, eller annan funbar ort, skola märken sättas, the ther wisa til hvad ort then väg ligger.

5. §. Nifwer någor neder, eller slår sönder, thesa mihsstenar och märken; plichte, som i Missgiernings Balken urstis.

6. §. Vägar skola fyllas, och högas up med sand och grus, och åhrliga bättras, så at vatn therå ej stodnar. Å båda sidor skola diken gjöras, ther thet ste kan, så ock aslop ther utur, hvar så nödigt är.

7. §. Allmän winterväg öfwer siöar och mosar, skal hvar by för fina ägor utslaka, ther isen starkast är, och minsta fahra: Ther store siöar äro, göre thet sofnarne, som ther omkring liggaz; andre ock väg så ofta thet tarfwas, och märke the ställen ut, ther store wakar och vråkar äro, och lede väg ther förbi, eller bygge bro öfwer; wid tre dalers bot. Häradsfogde hafwe ther inseende å, at sådant i rättan tid sker. Wäcker någor notewal wid winterväg; märke sielf then ut.

Hvar som hugger upp winterväg äfwer föd, eller förderfwar bro; plichte som i Missgiernings Balken stadgas, och sware til staden.

Till vägars hållande i sargisdt ständ vid snöfall hafwa Konungens Besalningshafwande att af närmast boende hemmansägare, inom hvarje socken eller härad, inräcka s. f. plogland, hvilka hvaridera tilldelas ett visst stycke af vägen, det de bärta med plogning och skottning vid malkhälla; för hvilket besvär de af häradet eller socknen njuta betalning.

R. Förordn. d. 13 Sept. 1790. §. 2 och 3.

8. §. Alle, som å landet hemman äga eller bruka, skola vägar rödja, och broar bygga; och ware ej esser Konungens gårdar och ladugårdar therföre frie. Hvar skal fitt sistie få, ester then del han i by äger, och som thet för allom läggisit faller; och ligge ther Konungens Besalningshafwandens vård å, at then ene ej mera betungas, än then andre. Städerne rödje och hålle väg och broar, så långt stadens ägor räcka.

9. §. Hvar som lägger farväg af förra stället, utan Lings Mättens løf och minne; böte tre daler. Lägger man landsväg af thes förra städ; böte dubbelt, och lägge vägen åter, som then förr legat hafver. Giör någor sig farväg eller gångstig öfwer annars åker eller äng; böte två daler, och staden åter.

10. §. Finnes brist å bro; böte then uppehälla borde, en mark för första stock, och så för andra och tridie, och bättre strax. Ligga flere stockar nedre, eller bro all; böte tre daler. År thet å almnän landsväg; böte dubbelt. Hafver han warnad, och bättrar ej; ware twegilt emot thet, som ni är sagdt.

11. §. Hvar som ogild väg hafver, och til vägröding och brobygnad kallad warde, men kommer ej å fattan dag; böte tre daler, och hafve Häradsfogde, eller then Kronobetient, som när är, våld at låta hans vägstycke bätttra för lego, och taga then ut af honom, som tressas. Samma macht äge och Borgmästare och Städ, ther stadens väg ej bättras. Kommer ej then i rättan tid, som väg eller bro syna skal; plichte dubbelt.

Allmänna vägarnes lagning och grusning skall verkställas från varens början till d. 1 Juli hvarje år; och vägshyerna bora vara slutade d. 14 i samma månad.

R. Br. d. 30 Juni 1818.

12. §. Til landsväg må sand och ris tagas, ther thet närmast finnes, och af almnänning werke som tarfwas och utmärkt warde.

Utan jordägarens hörande må ej grus och sand tagas på inägor, wid bot som för åwerkän (der det till hans förläng måste ske, pröfwe Häradssratten ang. ersättning), men väl på steg och utmark, efter utsyning.

R. Br. d. 25 Nov. 1802 och d. 8 Febr. 1825.

13. §. Nu är bro ogild, och skef ther skada af; fylle då then, som bron skulle vårda, all skada och hinder. Får ther någor mennischia skada; gälde läkare løn, och half sårabot. Linter någor död theraf; böte som i Missgiernings Balken sägs. Får fö skada eller död; gänge therom, som i 22. Cap. i thenna Balk stadtadt är. Kommer skada ther af, at winterväg eller notewak ej utmärkt är; ware i thes fall lag samma.

14. §. Brinner bro upp, eller går bort med flod; då skola the, som then bygga böra, färja eller flota hålla, til thes bro gild warde. Bygges ej bro upp innan dag förelagdan; då böte then, som tressas, tijo daler. Ther färja eller flota eljest är, böte then, som hålla bör, tijo daler för hvar wefo, han then nederlägger. Skef ther igenom skada; gälde och then åter.

15. §. Hvar som finner ogildan väg eller bro; käre ther å, och niute mälsägande rätt, helst then, som skada slutit hafver. Giör thet ej annar; ware då Länsman kärande, eller "Brofogde", och äge mälsäganderätten. Länsman och näinnde man eller nässe grannar skola strax syn hålla, och ther om å nästa Ling witna.

Brofogdar äro alddeles afslaffade.

R. Res. på Allmög. Besv. d. 10 Sept. 1763. §. 12.

26. Cap.

Huru almnänne hus skola byggas.

1. §. Alle, som i socknen bo, skola Kyrko bygga och uppehälla, och hwad ther til hörer: såsom klockostapel, kyrkomur, socknestufw, och fattigstufw. Bygningwerke, förfloor, och annar kostnad, utgiöres härtil ester hemmantale, och dagsverken ester matlagen. Innan något i thy mål företages,

skola sofnemännen kallas tilhöpa, at therom fanrådas, och sig förena.

2. §. Prestegård skola och alle bygga efter gårdatalet; men sättes och ladugårdar, så och afhyse rå och rörs hemman waren ther frie före. I prestegård skal vara stufwa med två kamrar, kök, brygghus med baktun, bod med dubbel botn och loft, wisthus, lada med tu golf och loga, fähus och stall, alle til then storlek, som färskilt ther om stadgadt är. These hus, och ei flera, äga sofneman med tak och innanredet. Kyrkoherden färdiga antwarda, och ware han sedan skyldig, at hålla them vid macht med egen kostnad. När the af ålder och bruk, och ej af Prestens wanrycht förfalla; då skola sofneman them bygga och bättre på theras kostnad, och må werke å prestebolts ägor tagas, om ther tlräckelig stog är. Tarwar prestegård, efter thes ägor och lägenheter, flera hus; bygge och uppbehålle Prest them sief, eller gälde thet, som brister. Glyttes han ifrån thet gäll, och finnes han vid husesyn hafwa bygdé mer, än han i åhrlig bygnad bordt, ninte therföre betalning af then, som esterkommun; doch må hus, som i 27. Cap. 3. §. står för try åhrs bygnad, räknas å prestebol för fem års bygnad, och the mindre ther efter. Bygger Prest flera hus, än prestegård tarwar, til sin beqvämlichkeit, och wil ej then, som sedan i hans ställe kommer, them behålla efter loga mätning; då må han, som bygdt hafwer, them bortföra. År timmer ther til tagit af prestegårdens stog, betale thet efter thy, som synemän thet prövva, och komme the penningar sofnemännen til godo, vid theras bygning å prestegård.

Ang. de sju saga husen, som allmogen till prestgård hör bygga, och deras beskrifvenhet, stadgar R. Res. på Ullmog. Besv. d. 1 Aug. 1727. § 12. öfvensom ang. de byggander, innehavaren sief hör verkställa, R. Res. på Prestet. Besv. d. 10 Aug. 1762. §. 4.

3. §. I staden byggen och förbättren the hus och gård för Prest, som ther hus eller grund äga, eller ther borgerlig näring idka, och ej färskilt therföre befriade äro. Sedan the hus lagliga bygde äro; värde them Prest, at the ej förderswas, och af vårdslöshet förfalla.

4. §. Tingbygning skal hvarat Härad bygga, efter gårdatalet, å wanlig tingstad, eller ther Konungen Befalnings-

hafwande pröfwar thet för almogen lägligast, sedan Mätten theröfwer hörd är. Ther skal vara en stufwa så stor, som tarwas, och två kamrar; och ware Häradet skyldigt then bygning uppehålla. Wid hvarat tingställe skal och ett fängelse wara, ther missgierningsmän möge i förvar hållas. För thenna bygnad ware ingen fri, utan sättes och ladugårdar, afhyse rå och rörs hemman, så och preste och flockare bol.

5. §. Ther tijondebod nödig är; bygge then alle the i sofnen, eller staden, som Kronotijonde utgiöra.

6. §. Warda Härads eller sofneman bodade til thenna alminnna bygnad, och blifwer någor borto; böte för drängedagswerke en daler, och för ödedagswerke dubbelt. Kommer bygnad genom någons tresso at städna; böte tre daler, och fylle ånta dagswerket. These böter skola til samma bygnad gå.

27. Cap.

Huru huseyn skal hållas.

1. §. Hvarat tridie åhr, eller oftare ther så tarwas, skol Kronofogde eller Länsman, med twänne af Nämnden, å tid, som i 14. Cap. 2. §. Jordas Balken sagdt är, skåda, huru bonde, å Kronojord, bygdt och häsdadt hafwer, "och å skattejord, när wanhäfd och missbygnad ther å märkes": och tilsäge då bonde at bygga och bättre thet, som felar. Märkes ther stor wanhäfd wara; syne the då hus til syllar, väggar, tak, golf, storstenar, eldstäder och ugnar, fensier, lås, spiell och dörar, så och åker, ång, diken, gärdesgårdar och stog; och tekne noga up, hwad hus han bygdt hafwer, så och all then brist, som vid gården finnes; och sätte i penningar ut, hwad thet kostar at bättre eller bygga, som han för sin tid försummat.

Se ann. wid 3 §, och wid slutet af detta kapitel.

2. §. Then huseyn skal sedan å Tinget visas, och af Mätten pröfwas. Skan thet, som twistige är, ther ej slitas, eller begärer någor ny syn; då skal Häradshöfding med halv Nämnd syn hålla, och strax wid synen döma. Finnes skada å hus, som färdigt war, då bonde trädde ther til; böte för röto å stek två öre, för annan och tridie fyra öre; för flera,

och för röto å kroppås och sylf, som ej bätttras kan, böte sex mark, och för ogilt och förfallit hus, två daler. År röste bart å hus, böte sex öre. Går watn genom tak, vägg, eller golf, eller är röta å röste, böte tre mark. För dör, som oduglig är, en mark, och för storsken två daler.

Husesyn å prestebol må werkställas af Häradsbörding med två nämndemän eller flera, högst half nämnd, allt efter byggnings vildlyftighet.

R. Kung. d. 10 Junii 1851.

3. §. För try åhrs bygnad räknas å hel gårds these hus: stufwa tolf eller fjorton alnar lång, och tijo alnar bred, inom knutar, med spisel och ugn, spiell i storskenen, godt tak, fensster, lös, och alt innanrede, som väggfast är: twänne bodar af samma storlek tilhöra, eller en häften mindre med loft, alle med innanrede: Loga med tu golf, tolf eller fjorton alnar långt hvarthera: Fähus sexton alnar långt med fullt innanrede: så ock stall, eller andre hus så store, eller mindre med flera knutar bygde. Andre gilde hus af fyra knutar, i mangård eller ladugård, räknas för ett åhrs bygnad. Å minnre hemman må finnare hus vara efter nödtorsten, och gällle the för lika åhrs bygnad, som sagt är. Ware ock åbo skyldig, at täcka tiugu alnar nytt tak hvarje år, ther så behöfves, och hålla the hus, som bygde äro, vid macht. Ingen ware pliktig at bygga mera, än gården tarfwar, efter landets bruk och lägenhet.

För allmogen, som bor på flätbygnerna och på de skoglösa orterna i riket, må det alldesles förblifva vid städgandet i detta kapitel, och den årliga bygnaden räknas till femton daler sifvermynt på ett helt hemman, helst, hvard statteboer angår, dem ei varit förmant att bygga efter sin bekvämlighet, allenaft vanhård och obyggnad ej ledar till ödesmål.

R. Res. på Ullmog. Besv. d. 17 Aug. 1782. §. 19.

4. §. År åter ej upptagen af nyo, ther lägenhet ther til finnes, eller hafwer bonde lagd i linda thet, som brukas kan, eller är ång skogluppen, eller af swin upgräfwen; böte åtta öre för hvarje spanland. År dike eller gårdesgård ogild; böte för hvarje tre fannar ett öre.

5. §. Hvard som brister i bygnad och häfd, skal bonde, utom böterna, bättra innan han af bole far; eller gälda efter thy, som synemän, eller Nätten, thet mätit hafwa. Begärer han dag thertil; sätte pant eller borgen thersföre.

6. §. Nu är slog öfwer nödtorsten och olagliga brukad och utödd, eller har bonde färdt bärande trä, masteträ, och stiepswerke; gälde skaden åter, och böte, som i 10. och 13. Cap. städgadt är.

7. §. När hemman uppsagt är, skal husesyn hållas förr än bonde afflytter, och lemnas honom, som tilträder, en afskrift theraf, til bewis, huru han thet hemman emottager.

8. §. Frälseman må med sin frälsbonde husesyn hålla, genom twänne ovälduga män af Nämnden, så ofta han thet nödigt finner, och bristen utmåta. Menar landbo at honom therwid förnär sked; stände honom fritt, at thet vid Härads Nätten återwinna.

Jemför dodd. och ad. Prb. d. 16 Oct. 1723. §. 18. (vid i cap. 4 §. u. b.)

9. §. Nu nøjes man ej åt Härads Nättenens slut i thesa mäl. År thet Kronogård, ther å syn hållen är; söke då, inom "en månads tid, Koningens Besalningshafwande, och äge "han wäld then syn pröfwa och rätta." År thet frälse eller skatte; fullfölje hos Domaren sin flagan, som i Nättegångs Balken om laga vad sägs.

År någon misnejd med dom, som af Härads- eller Rådstuswu- eller Syne- Rätt gifven är i mäl om nybyggnad, husröta, vanhård eller fardag & kron- eller andra publika hemman, såsom boställen, etc. ingifwe sina besvär till Hof-Rådetten inom häften af den tid, som för lagtvadda sakers fullföljande från Bagmanns- och Rådstuswu-Hatt städgad är.

R. Förordn. d. 12 Mars 1830, jemf. med R. Förordn. d. 17 April 1828.

10. §. Lå bonde från hemman flytta skal, må han ej af bole föra näfwer, gärdsel, torf, wed, timmer, eller hvard thet helst är, som han af gården ägor tagit, ej eller glödsel. Giör han thet; böte som i 10. Cap. sägs, och före thet åter. Ej eller må han förr fardag så eller foder af bole föra, vid tijo dalerb bot. Hafwer han, då fardag inne är, foder öfwer, och wil thet sälja; biude thet jordägaren, eller honom, som efterkommer. Ware ock bonde skyldig, at qvar vid gården lemnna the lös, som vid dör eller vägg fäste äro, så ock spiell, fensster, långbord och säte, väggfasta bänkar och sängar, och annat fast innanrede, som til bod, kölna, lada, stall och fähus hörer. Förer han något ther af bort; böte för hvarthera två mark, och skaffe thet åter.

De hemman, som till statte köpte äro, behöfva ikke underga den här stadgade hufsepu. Angående dylika syner och ekonomiska besittningar å bojallen, bertarrenderade kronolägenheter, m. m. gälla förfäldta föreställer i R. Regl. d. 11 Jan. 1820, R. Kung. d. 28 Mai 1830, R. Mil. Postausordn. d. 23 Jan. 1836, m. fl. författn.

28. Cap.

Om Gästgifware.

1. §. Wid almänna lands och sju vägar skola nödige sluts och gästgifware gårdar vara, ej längre från hvor annan, än högst två mihi. Konungens Besafningshafwande äger å Härads Ling them lägga och inrätta i hvarje Härad, helst å Kronones jord. Finnes ej Kronohemman så nära; hafwe då Frälseman, eller stattebonde, them å sin jord, eller skifte med Konungen, och tage wederlag. I hvarje köpstad böra och vara gästgifware och formän, så många, som ther behöfwa.

2. §. Häradet bygge & gästgifware gård på Kronojord nödiga hus för vägfarande, gästestufvu med fina kaurar, stall och wagnsider med alt innanrede; och halle gästgifware them sedan wid macht, eller böte, som om almänna hus i 26. Cap. sagdt är. The hus, som gästgifware til egen nödorst brukar, bygge han, och värde sielf. Wil någor å Kronojord på egen kostnad hus bygga, at ther gästgifweri få uppehälla; ware då häradet för bygnaden fritt. Å frälse och stattegrund bygge jordägaren, ther han wil gästgifweriet nyttia. Wil han thet ej, och kräfver ortens belägenhet, at gästgifweri ther nödwendigt läggas måste, och åtnöjes han ej, at af Kronan wederlag taga; då bygge Häradet, som sagdt är.

Om gästgifwaren icke förmår bygga, pröfwe sådant Landsköldingen, och gifwe hela häradet hjelph och undersöd dertill.

R. Gästgifw. Ordnu. d. 12 Dec. 1734. §. 2.

Säterier, rås och rörs hemman äro frie från gästgifweribyggnad. Ridd. och Ad. Priv. d. 16 Dec. 1723. §. 8; likaledes postbörder, R. Kung. d. 19 Aug. 1801; och lotsar, R. Förordn. d. 17 Sept. 1783. §. 2.

3. §. Gästgifware skal för stälig betalning åt vägfarande hus läna och stallrum. Värde och alt thet, som gästen i hans giömo antwardar; eller gälde strax åter hvad af hans husfolk, eller af hans egit vällande förfommer, eller förders-

was. Komma flere gäster, än gästgifwarens hus tillräck; då lägge han them til nästa grannar, så många til hvarthera, som han pröfwar ther rum få, och bärning för thera penningar. Wägrar någor at taga them til sig; böte, som sägs om gästgifware i 7. §.

4. §. Gästgifware må fäha win och öl kanne och stopp-tals, och matvaror, som han gitter och förmår hålla. Bor han å landet; hafwe wåld, at thet, som ther finnes, til sin nödorst upplöpa, och i sitt hus utspisa. Husmanskost och dricka, säng, lius, wed och hästesoder skal han altid för vägfarande i förråd hafwa. Konungens Besafningshafwande bör städga, för hvad pris hvar och ett saljas skal; ware och skyldig, at hafwa ther noga inseende å, at thet ej högre ste格ras. Hästar, sadlar, wagnar, färror, slädar och båtar, halle gästgifware så många, som honom ålagt är. Giör han thet ej, eller är ej alt så godt och färdigt, som thet vara bör; böte som i 7. §. sills.

På sådane gästgifwaregårdar, hvareft mat måste vara att tillgå, är försäljning af brännvin under en kanna lofsgifven.

R. Förordn. ang. brännv. d. 6 Aug. 1841.

5. §. Nu tarfuas flere hästar, än gästgifware sielf äger hafwa och hållas; då skola näste grannar honom til hjelph komma. År ther större farväg, än at slutsen så kan uppehållas; lägge Härads Rätten thertil hållsfluts, ester som thet nödigt och stäligt pröfves, och af Konungens Besafningshafwande gilladt warder. I Staden, ther ombyte är, skola borgare slutsen uppehålla.

Kan gästgifwaren ej ensam slutsen uppehålla, undersöke Rätten hvilka hemman af de närmast belägne må till reserv ansläs; äro ej de tillräcklige, lägge dertill hållsfluts.

R. Förordn. d. 11 Dec. 1766. §. 8.

6. §. "Ej må gästgifware åtaga sig at hålla slutsen för någon annan", eller fria någon ther ifrån, som under slutsen hörer. Giör han thet; böte tio daler. Läter gästgifware någon annan slutsa, än then som hör och gitter, och gifwer then sielf ej los ther til; böte fem daler. Leger någor ut fina hästar och tyg längre, än til nästa omställe, i staden eller å landet; ware bot saumma.

Utan hinder af förbudet i denna §. må öfverenskomelser emellan skjutsföldige och gästgifware om skjutsons öfvertagande af den sednare åga rum, likväl med det öfvelga skjutslagets begifvande.

R. Br. d. 30 Dec. 1824.

Med de skjutshästar, hvarmed resande från gästgifwaregård varit förtakad, må han, om han med den skjutsande derom åsamjas, från nästa gästgifwaregård färda sig vidare, eller ber taga sig hästar af hvem som skjutsa will, endast i det fall att han vid ankomsten till samma gästgifwaregård ej genast kan erhålla af de hästar, som för resandes förfallande der äro anställda. För öfverträdelse härav är, såwäl resande som den skjutsande, hvardera förfallne till 3 Krör 16 st. böter.

R. Br. d. 20 Mars 1823.

7. §. Wid hvarje gästgifwaregård skal en tasla sättas ut, som viser mbletalet til nästa ombyte, och huru mycket i båta och hästalego betalas bör. Hvilken gästgifware, eller forman ej hafwer sin tasla ute, eller tager mer för häst eller annat, än stadgadt är; böte tijo daler, annan gång dubbelt, och gifwe åter thet han theröfwer tagit. Samma bot ware, thet han ej hafwer goda båtar, hästar och tyg, eller mat, dricka och foder, säng och lins. Försunnar bonde eller borgare skjutsen; böte ser marel. Warder vägfarande man hindrad och uppehållen, genom gästgifwarens och formans värlande; då bötes en daler för hvar tima.

Skjutslegan är å landet 16 st. milen, och från stad 20 st. För ridhäst betalas desutom 6 st. milen i gångpenningar.

R. Förordn. d. 28 Juni 1809, och R. Kung. d. 18 Aug. 1819.

För den skjutsandes wagn erlägges 2 st. samt för kärra, släde eller sadel 1 st. milea.

R. Br. d. 11 Febr. 1832.

Den till skjuts ester beställning upphödade vänta på den resande i 4 timmar; i ersättning erhåller han 8 st. för hvarje full timma, som han assödat den resandes ankomst utöfver en timma ester den utsatta tiden, för hvilken väntningspenningar icke kunna fördras.

R. Br. d. 1 Febr. 1814, jemt med R. Br. d. 19 Nov. 1831.

8. §. Ej må någor, gästgifwaren til mehn, å almänna vägar hästar utlega, eller herbärge, mat eller dricka, för vägfarande fahlt hålla. Hvar som thet gjör; böte fem daler.

9. §. Tager gäst med väld af gästgifware mat och dricka, eller annat hvad thet är; böte twegilda välds böter, och skadan åter. Hafwer gästgifwaren utan skål sädant vägradt; pröfwe thet Domaren, som förr är sagdt. Meser gäst bort, och betalar ej, eller brukar gästgifwarens eller formans tyg eller hästar längre, än til nästa omfölste; böte tigru daler.

10. §. Giör gäst väld, med sår, blånad, eller blodwite, å gästgifwaren, eller hans hion; "hafwe brutit edsöre"; och ware ogiltt alt thet han i samma gierning får. Står väldgäst them annorledes, eller fallar hem oqwädins ord; ligge thet alt i tweböte. Samma lag ware ther gästgifware, eller hans hion, sådan gierning glöra å gäst, eller hans hion. Straffestämmelsen "hafwe brutit edsöre" är sälunda ändrad: plikte tuhundrade daler till tresifces. R. Förordn. d. 20 Jan. 1779.

11. §. Hvar som af felsväld skjut häst eller tyg illa medfar, eller något annat föderwar; galde åter efter thy, som thet mätit warde. Giör han skada af upfåt; böte ther til tijo daler. Går wagn eller tyg sönder, och är vägfarande, eller hans hion, ej thertil vällande; ware saftlös.

12. §. Gästgifware sware fief för then orätt, som han, eller hans hion gjör then vägfarande, och för bedrägeri eller stöld böte dubbelt.

13. §. Ej må man förra tyngb lägga å kärra, eller släda, med en häst, än ett skeppund, och efter två dubbelt. Ej skola öf flere, än en man, rida å en häst. "Två" mäge åka å släda, eller kärra, med en häst, och tre i wagn med två hästar, "och före hvar ej mera med sig, än en vätsäck, eller liten fissa."

Af stadgandet i denna § följer att den resandes faker icke få öfverfliga den vigt att de, jemte hans egen, utgöra mer än ett skeppund efter hästen.

R. Br. d. 11 Febr. 1832.

Ester en häst må icke åka mer än en person, jemte den skjutsande.

R. Förordn. d. 28 Juni 1809.

Efter 2 hästar må tre personer åka, bland hvilka tre den skjutsande dock ej inbegripes.

R. Förordn. d. 11 Dec. 1766, § 20.

Då icke flera än 3 hästar begagnas, bör blott en skjutsande medfölja.

R. Br. d. 7 Aug. 1809.

14. §. Hvar som genom falskt påf, eller annat svek, tager fri skjuts eller förtäring af gästgifwaren eller almogen; böte hundrade daler, och för svek sitt särskilt, som thet är til. Han må öf genast gripas och i hächte sättas, ther han intet hafwer at widerväga, eller borgen för sig ej ställa kan. Sedan döme lätteten theröfwer vid nästa Ting.

Aug. resandes skyldighet att vara försedde med behörigt påf, stadgar

R. Förordn. d. 14 Aug. 1812.

Om Kronoflytten handlar R. Förordn. d. 6 Maj 1830.

15. §. Wid hvarje Ting skal "Rätten" noga fråga ther efter, huru gästgivare fullgjör thet honom bör. Varde öfwer honom flagadt; falle til Rätten honom strax in, eller thet thet ej ske kan, til nästa Ting, och mingälle han hvad lag förmår. Rätter han sig icke änta; fungjöre Rätten Konungens Befalningshafwande therom, och förordne han om gästgiveriet, som thes embete fordrar.

Af Landshöfdingarne böra omedelbart upptagas och afgöras förbrytelser mot försättningarna om gästgiverierna, hvaröfver nämnde embetsmän i allmänhet hafva tillsyn.

R. Gr. d. 12 Jan. 1776.

29. Cap.

Om husbyggnad i städerna.

1. §. Huru hus i staden byggas och uppehållas skola, så ock hvad eljest til städens nyto och prydnad i acht tagas bör, therom är särstilt stadgadt. Konungens Befalningshafwande med Borgmästare och Nåd åga theråward hafwa.

Handels Balk.

1. Cap.

Om köp och skifte.

1. §. Köp bör ske utan twäng eller list, med säljarens och köparens goda ja och samtycke. Sker thet annorledes; ware ogilt.

Den, som tillhandlar sig lösbönen och tillåter att desamma få i säljarens vård qvarblisva, bör, såvila de skola fredas från utmätning för säljarens skull, upprätta skriftlig afhandling om köpet, med förteckning på de köpte persedlarne och med-wittnens understift, samt af-handlingen, om egendomen finnes i stod, uppvisa inom 8 dagar derefter, i Stockholm hos Öfver-Stäthållare-Embetets kansli, och i öfriga städerna inför Rådstusvnu-Rätt, att i des protokoll intagas, samt, om egen-domen

domen finnes å landet, ej allenast inom berörde tid för Kronojuden uppvisa och i bestyrkt afstrit honom tillställa, utan ock, sednäst vid det Ting, som näst efter en månad infaller, inför Härads-Rätten till intagande i des protokoll förete.

R. Förordn. d. 9 Maj 1835.

2. §. Nu hafwer man sluttit laga köp; thet skal stända, och ej återgångna. Hvar som thet bryta wil, böte tre daler, och gälde skadan.

3. §. Skandras thet, som säljt är, eller thet man i wärde sitt; wärje hvar thet han utgaf, eller böte tijo daler, och skadan åter.

4. §. Nu säljer man then wahra, som sedan finnes hafwa fel, varde säljaren lagliga tilswunnen, at hafwa thet fel wetat och ej uppenbaradt; tage sitt åter, och gifwe ut wärdet; gälde och allan skada, och böte tijo daler. Finnes i siefswa wahran förborgadt fel, så at hwarken köparen eller säljaren thet förut warfe blifvit; gånge thet köp åter, och tage hvar sitt igen. Ur köpet skedt med thet förord, at köparen skal godset behålla, ewad thet är bättre eller sämre; stände köpet fast. Tå häst köpes, hafwe köparen fresterid try dygn.

5. §. Säljer man twem ett; gälde skadan åter, och böte tijo daler; och then behålle godset, som först köpte.

6. §. Ingen inläte sig i annars mans köp, eller biude til öfwer, medan köparen och säljaren om priset tinga; hvar som thet gjör, böte tre daler.

7. §. Nu köper man wahror som skola vägas, mätas eller räfnas; wärde them säljaren, til thes thet skedt är; sedan wärde them köparen.

8. §. Ingen må något köpa af annars mans hustru, barn, eller tienstehion, utan the hafwa lof at sälja, eller til köplagan satte äro. Gör thet någor, och åkäres; ware thet ogilt, och böte tijo daler.

9. §. Förfalskar man något gods; gånge therom som om annan tjuftnad. Gör thet handwerkare; miidle ock frihet at sitt handwerk idka. Säljer någor thet han wet förfalskade vara, eller ther flärd i är, såsom endt för godt, mängdt för